

EKONOMIHÖGSKOLAN
Lunds universitet

Kandidatuppsats

FEKK01

VT-2009

**Ökat behov av transparens –
En innehållsanalys av de fyra svenska storbankernas
årsredovisningar**

Författare

Niklas Nilsson

Jakob Svensson

Fredrik Sylvén

Handledare

Gunnar Wahlström

Sammanfattning

Examensarbetets Titel: Ökat behov av transparens – En innehållsanalys av de fyra svenska storbankernas årsredovisningar

Seminariedatum: 2009-06-04

Ämne/kurs: FEKK01, Examensarbete kandidatnivå, 15 poäng

Författare: Niklas Nilsson, Jakob Svensson, Fredrik Sylvén

Handledare: Gunnar Wahlström

Nyckelord: Transparens, Riskhantering, Disclosure, Basel II, Årsredovisning

Syfte: Att analysera utvecklingen i riskkommunikation och transparens i de fyra svenska storbankerna.

Metod: Den metodologiska ansatsen grundar sig i studiens problemformulering vilken är av fenomenologisk karaktär. Fenomenologi har därmed en central roll i studien. Med hjälp av den offentliga debatten genereras frågor till en innehållsanalys som används för att generera empiri. Utöver det fenomenologiska förhållningssättet tillämpas grundad teori då den är av teorigenererande karaktär och utgör ett bra komplement till fenomenologi.

Teoretiskt perspektiv: Studiens teoretiska bas grundar sig i de teorier som kan kopplas till riskhantering och årsredovisningar. Disclosure - offentliggörandet av information behandlas som en central teori. Andra för studien viktiga teorier är riskmätning ur ett historiskt perspektiv, Basel II - ramverk för banker och Enterprise Risk Management.

Empiri: Innehållsanalysen behandlar de fyra svenska storbankerna, Nordea, Swedbank, Svenska Handelsbanken och Skandinaviska Enskilda Banken. Urvalet har baserats på de fyra bankernas dominerande ställning på den svenska marknaden. Val av tidsperiod motiveras med intressanta händelser på de finansiella marknaderna.

Resultat: Resultatet av studien och den innehållsanalys som utförts visar på att riskavsnitten i bankernas årsredovisningar har blivit mer omfattande, transparensen har ökat. Riskhantering har under de senare åren fått mer uppmärksamhet delvis genom regleringar såsom Basel II. Dock ska det noteras att denna ökade transparens inte entydigt har lett till att det går att få en bättre bild av bankens riskhantering. Därtill råder avsaknad vad gäller kritiskt tänkande i och med riskhantering.

Abstract

Title: Increased need for transparency – A content analysis of the four major Swedish banks' annual reports

Seminar Date: 2009-06-04

Course: FEKK01, Degree Project Undergraduate level, Business Administration, 15 ECTS-cr

Authors: Niklas Nilsson, Jakob Svensson, Fredrik Sylvén

Advisor: Gunnar Wahlström

Key words: Transparency, Risk management, Disclosure, Basel II, Annual report

Purpose: To analyze the development of risk communication and transparency in the four major Swedish banks.

Methodology: The methodological approach of the study is based upon the research question, with a phenomenological nature. Phenomenology constitutes as an important part of this study. Questions used in the content analysis are generated by the public debate and the content analysis generates the empirical material. As a complement to the phenomenological approach, grounded theory is used because of its theory generating character.

Theoretical perspectives: Theories linked to risk management and annual reports have a central role in this study, such as disclosure. Other important theories treated are risk measurement from a historical perspective, Basel II – the new framework for banks and Enterprise Risk Management.

Empirical foundation: The content analysis considers the four major Swedish banks, Nordea, Swedbank, Skandinaviska Enskilda Banken and Svenska Handelsbanken. The selection is based on their dominant position on the Swedish market. The selection of time period, 1987-2008, is motivated by interesting events on the financial markets during these years.

Conclusions: The results of the study and the content analysis indicate that the risk sections of the banks' annual reports have become more extensive and that transparency has increased. Risk management has in recent years received more attention in part by regulations such as Basel II. However, it should be noted that this increased transparency has not clearly contributed to a better understanding of banks' risk management. In addition there is an absence of critical thinking regarding risk management.

Förord

Inledningsvis fanns det en vision författarna emellan om att befästa tidigare kunskap om årsredovisningar och öppna nya dörrar för en bredare analytisk bas. Ambitionen var samtidigt att få en djupare förståelse för den rådande finansiella krisen och dess bakomliggande faktorer. Det har varit lärorikt mycket tack vare ett ämnesval som samtliga författare direkt kände var intresseväckande. Med Gunnar Wahlström som handledare växte det intresset och det är en dynamisk process mellan handledare och författare som har lett fram till detta arbete. Dessutom har ytterligare intresse för kunskapsområdet redovisning väckts.

Lund maj 2009

Niklas Nilsson

Jakob Svensson

Fredrik Sylvén

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	7
1.1 Bakgrund	7
1.2 Problemformulering	8
1.3 Forskningsfråga.....	10
1.4 Syfte.....	10
1.5 Studiens disposition	10
2 Litteraturgenomgång	11
2.1 Studiens teoretiska perspektiv.....	11
2.1.1 Redovisning ett kulturellt fenomen	11
2.1.2 Redovisning och spelets regler	12
2.2 Redovisningens bakgrund i Sverige.....	12
2.2.1 Den kommunala redovisningen	12
2.2.2 Kreugerkraschen	13
2.2.3 Den finansiella redovisningen	14
2.2.4 Kostnadsredovisning.....	14
2.2.5 Sammanfattning	15
2.3 Riskmätning.....	15
2.3.1 Reference-class problem.....	15
2.3.2 Law of large numbers.....	16
2.3.3 Estimation problem	16
2.3.4 Historiskt perspektiv	16
2.3.5 Återgång till Probabilistic Measurement of Risk	17
2.4 Disclosure	18
2.5 The Basel Committee on Banking Supervision (BCBS)	20
2.5.1 Basel II	20
2.5.2 Pelare I- Kapitalkrav	21

2.5.3 Pelare II- Riskbedömning och tillsyn	24
2.5.4 Pelare III- Informationskrav (Market Discipline)	25
2.6 Svensk redovisning	26
2.7 Enterprise Risk Managment.....	26
2.7.1 Calculative Cultures	27
2.7.2 Calculative Idealism vs. Pragmatism.....	27
2.7.3 Shareholder value och risk- based internal control imperative.....	28
2.7.4 Risk Silo Management	28
2.7.5 Integrated risk management	28
2.7.6 Risk-based management.....	29
2.7.7 Holistic Risk Management.....	29
3 Metod.....	30
3.1 Fenomenologi	30
3.2 Grundad Teori	33
3.3 Dokumentstudier/ Innehållsanalys.....	34
3.3.1 Kodning	35
3.3.2 Urval av tidsperiod.....	36
3.4 Reliabilitet och Validitet	36
3.5 Källkritik.....	37
3.6 Alternativa Metoder	37
4 Offentlig debatt.....	38
4.1 Redovisning och det fundamentala.....	38
4.2 Årsredovisningar- retorik	39
4.3 Market discipline.....	40
4.3.1 Andra former av övervakning	41
4.3.2 Indirekt- och direkt Market discipline	41
4.3.3 Aktier vs. Skuld.....	42
4.3.4 Kritik mot Market discipline.....	42

4.3.5 Sammanfattning	42
4.4 Transparens.....	43
4.5 Värdering.....	44
4.6 Off-balance-sheet finansiering	45
5 Resultatredovisning	46
5.1 Resultat från innehållsanalysen.....	46
5.2 VD-ord.....	48
5.3 Riskhantering.....	49
5.4 Prognoser.....	51
5.5 Derivatinstrument.....	52
5.6 Riskpolicy och Operationell risk.....	53
5.7 Off-balance-sheet finansiering	54
5.8 Kreditvärdighet.....	55
5.9 Kapitalkrav	56
5.10 Riskmätning.....	57
6 Slutdiskussion.....	59
6.1 Inledning.....	59
6.2 Studiens praktiska bidrag- forskningsfrågan besvaras	60
6.3 Studiens teoretiska bidrag	61
6.4 Reflektioner över studiens slutsatser	61
6.5 Förslag till vidare forskning.....	62
Litteraturlista.....	63
Appendix 1.....	69
Appendix 2.....	70

1 Inledning

I det inledande kapitlet redogörs för den relevanta bakgrunden till denna studie, den rådande finanskrisen. Bakgrunden mynnar ut i en problemdiskussion, en beskrivning av de bidragande faktorerna, exempelvis riskhantering, till den finansiella krisen. För att sedan konkretisera problemdiskussionen formuleras frågeställningen som studien ämnar besvara. Efter detta förklaras studiens syfte och ges en sammanfattning av studiens disposition.

1.1 Bakgrund

Den finansiella krisen som bröt ut under 2008, och som fortfarande pågår, är enligt många den värsta krisen på 75 år. U.S.A. och Europa har gått in i en recession som med stor sannolikhet kan utvecklas till en ännu värre än den som upplevdes under 1981-1982. De finansiella systemen har nästintill havererat och flertalet fall av felaktigheter har uppdagats (Altman, 2009).

Bakgrunden sägs ligga i den raserande amerikanska fastighetsmarknaden och de så kallade subprime lånen som är kopplade till värdet hos fastigheterna. Men detta är inte hela sanningen. Krisen kan kopplas till den penningpolitik U.S.A. förde efter attentatet den 11 september 2001. Den politik som fördes innebar låga räntor kombinerat med stor tillgång på likviditet. I och med den stora tillgången på kapital pumpades stora mängder in i subprime lånen och vidare till svaga låntagare, dessa spridde sig i U.S.A. och sedan vidare till Europa och resten av världen. Detta ledde till att den Amerikanska fastighetsmarknaden upplevde en stark tillväxt. En årlig uppgång med 7,6 procent från och med år 2000 till mitten av 2006. Efter en kulminerande tillväxt vände marknaden. Värdet på tillgångarna sjönk och värdet hos lånen försämrades. Den självförvållade neråtgående cykeln var ett faktum och marknaderna dök världen över. Stora finansiella institut rapporterar fortlöpande förluster och skriver ner tillgångar för en period för att sedan skriva ner dem igen (Altman, 2009).

Aktiemarknader världen över visar det ekonomiska tillståndet vi befinner oss i. Amerikanska S & P500, Amerikas största index, visade i mitten av november 2008 en nedgång på 45 procent från all time high 2007. Detta är en större nedgång än den som inträffade 1981-1982, och som då var den värsta sedan den stora depressionen på 30-talet (Altman, 2009).

Chockade av den finansiella krisen, som tagit sitt uttryck i stora förluster hos storföretag och den domedagsrapportering som gjorts av media, har kunder tagit hem sitt sparande och skurit ner på konsumtionen. Förtroendet för de finansiella systemen har

raserats. Resultatet blir ytterligare försvagad ekonomi, lägre inkomster, mindre konsumtion och ökad arbetslöshet. Ett tillstånd som är globalt (Altman, 2009).

Modesta försök har gjorts för att tina upp den för tillfället frusna kreditmarknaden. Det västerländska finansiella systemet är i detta nu inte ens en skugga av sitt forna jag. Det ekonomiska förhållandet går nu mer mot de konservativa från det tidigare liberala synsättet. Kreditgivare sätter striktare villkor och håller hårdare i pengarna, vilket leder till att kreditmarknaden fryser mer och mer. Även som vid tidigare kriser kommer staten förväntas tillämpa striktare regleringar (Altman, 2009).

Vinden har vänt och blåser nu från öst och inte från väst. Som Kinas vice premiärminister, Wang Qishan, uttryckte det:

"The Teachers now have some problems" (Altman, 2009, s. 8)

1.2 Problemformulering

Riskhantering har blivit högaktuellt i och med finanskrisen. Risker har felbedömts och nu ifrågasätts de metoder, modeller och teorier som använts för hantering av risk. Ur en investerares perspektiv hänger risk och avkastning ihop. Investeringen görs med en förväntning på en viss avkastning och här finns en risk, risken att avkastningen skiljer sig från den förväntade. Det är antaganden om framtiden som avgör förväntningarna vilket är en intressant aspekt att titta på i samband med finanskrisens utveckling. Större delen av teorin som använts för att bedöma risk baserar sig på att se till historiska händelser för att räkna ut sannolikheten för att samma händelse inträffar i framtiden. Svårigheten kan vara att bestämma om de förhållanden som gällde tidigare även gäller idag och om de kommer att gälla i framtiden. En stark kollektiv vilja att tro på teorin har gjort att verkligheten negligerats (McGoun, 1995).

Idag är det allmänt accepterat att mäta risk utifrån sannolikheter baserade på historiska händelser och matematiska modeller. Det kommer ursprungligen ifrån 1930-talet då matematiker såg möjligheter att tillämpa sina kunskaper inom den ekonomiska vetenskapen. Fram till 1950 fanns mycket kritik som visade på grundläggande svagheter. Fishers kritik mot risk och sannolikhet var att den statistiska normalfördelningen (the dispersion of relative frequency distribution) är en indikation på risk snarare än ett sätt att mäta risk på det sätt som man gör idag (McGoun, 1995). I boken "Risk and Risk bearing" av Hardy (1923) skriver författaren att:

"beräkningar av matematisk sannolikhet sällan är av större betydelse i det faktiska

affärslivet". (Hardy, 1923, s.29)

Olika definitioner av risk och osäkerhet debatterades där det bland annat menades att risk var sannolikhet och att osäkerhet var tillit till risk.

1930 hade teorin kring riskmätning med hjälp av sannolikheter avvisats. Det ansågs vara för många teoretiska problem som skulle behöva förbise. Men av den kritiken finns inte mycket kvar i dagens litteratur inom ekonomi, finans och redovisning. Varför denna kritik inte tagits upp på senare tid kan ifrågasättas. Möjligtvis kan den starka tron på dagens riskmodeller ha gjort att de blivit vetenskapligt anammade, samt möjligtvis kan det finnas en ovilja att ta till sig kritiken därför att det skulle ifrågasätta det moderna finansiella tänkandet. När man talar om teori som anses vetenskaplig bör det gå att lita till den, samtidigt har finanskrisen inträffat och frågan om det har skett ett systemfel blir mer och mer påtaglig (McGoun, 1995).

Den finansiella krisen har till mångt och mycket präglats av underskattande av risk och antaganden om att riskhanteringen har lyckats. Finansiella institutioner har haft en tro på att med hjälp av vetenskapliga matematiska modeller kunna eliminera risk. Modellerna för värdering av risk och tillgångar har skapat en falsk trygghet som lagt grunden till ett ökat risktagande (Johnson & Kwak, 2009).

Den starka konjunktur vilken hade sin kulmen år 2007 förde med sig en ökad efterfrågan på nya typer av värdepapper och finansiella instrument. Instrument vars komplexitet var svåra att hantera för de finansiella marknaderna. De nya formerna av värdepapper har gjort att den enskilda investeraren inte behöver bära risken på egen hand utan att den sprids över många investerare. Detta har bidragit till att skapa en illusion om att risk går att eliminera och utesluta från systemet (Johnson & Kwak, 2009).

Resultatet av den finansiella kris vi befinner oss i idag är ännu att vänta. Det kan konstateras att risk inte går att utesluta ur systemet, utan istället måste ett nytt system utvecklas som kan identifiera risker. Nya förutsättningar på de finansiella marknaderna kan leda till nya regleringar och krav vilket kommer att innebära omställningar för banker och andra finansiella aktörer (Johnson & Kwak, 2009).

Den rådande finanskrisen, där bankernas riskhantering är en stor bidragande faktor, har lett till att krav på transparens och öppenhet från de finansiella instituten har ökat. I frågan om transparens och öppenhet spelar årsredovisningar en viktig roll. Årsredovisningar som dokument ligger ofta till grund för att allmänheten och intressenter ska kunna bilda sig en uppfattning om företaget och dess finansiella tillstånd. Ökad transparens i årsredovisningar kan leda till en bättre förståelse för bankernas riskexponering – och hantering. Frågan om årsredovisningars betydelse och krav på

transparens är något som fått ökat utrymme i den offentliga debatten, som lösning på problemet har diverse ramverk formats där Basel II utgör det största.

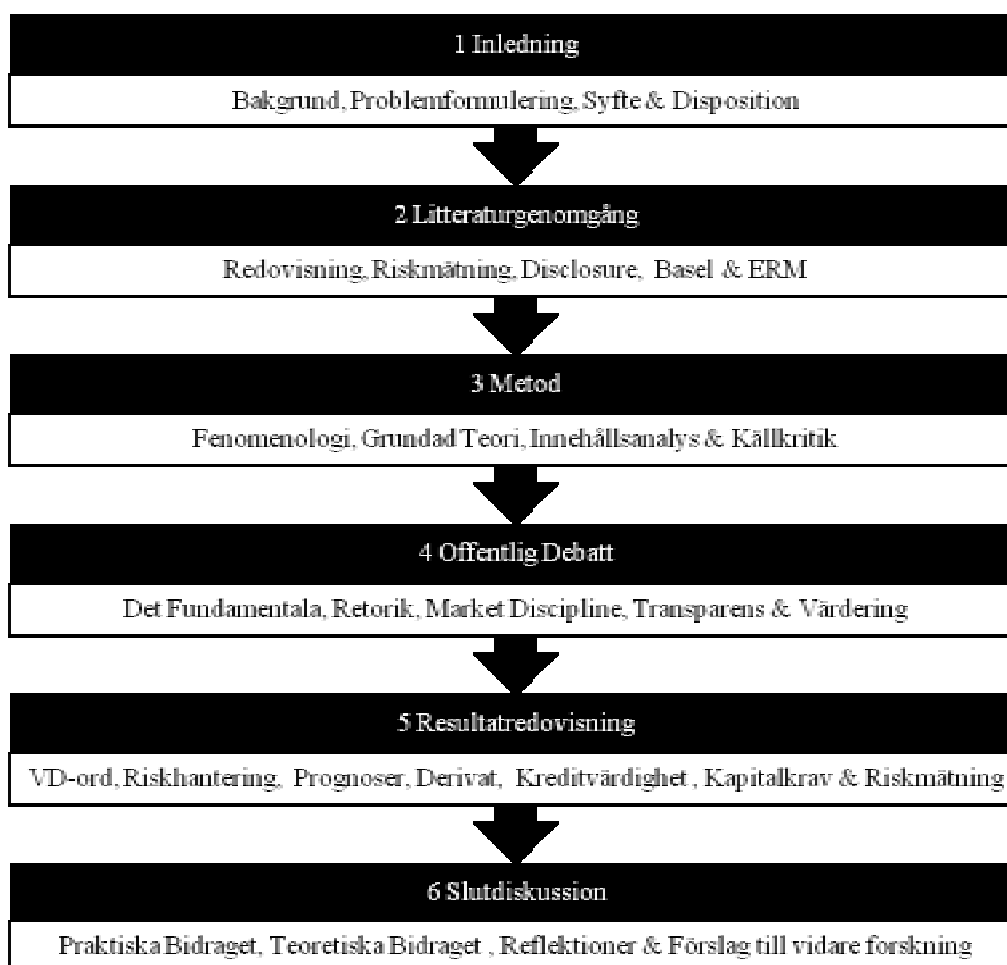
1.3 Forskningsfråga

Hur kommunicerar de fyra svenska storbankerna sin riskhantering i årsredovisningarna?

1.4 Syfte

Att analysera utvecklingen i riskkommunikation och transparens i de fyra svenska storbankerna.

1.5 Studiens Disposition

2 Litteraturgenomgång

Med inledande kapitel i beaktning fortsätter studien med en genomgång av den litteratur som använts. Litteraturgenomgången redogör för utvald litteratur med hänsyn till den formulerade forskningsfrågan. De teorier som är centrala för studien är, disclosure, redovisningsnormer, risk mätning och Basel II. Med utgångspunkt i de ledande akademiska tidskrifterna har litteraturens relevans bestyrkts. Avslutningsvis följer en sammanfattning av kapitlet som leder studien vidare till metodkapitlet.

2.1 Studiens teoretiska perspektiv

Redovisningspraxis och målet med redovisning kan formas utifrån kulturella normer. Då normer och kulturer skiljer sig länder emellan kan detta eventuellt leda till att praxis och mål formas olika i olika länder. Frågan är hur dessa normer bildas, är det i form av statliga regleringar eller utifrån den offentliga debatten. I den offentliga debatten kan röster från olika yrkesområden och expertis vara med och forma normerna. Som ett led i den offentliga debatten kan dessa eventuellt bli anammade inom den akademiska vetenskapen, istället för att den akademiska världen formar normer som sedan ska anammas av allmänheten. Formas normerna med utgångspunkt i detta resonemang kan det visa sig att ett lands ekonomi växer sig starkare om staten undviker inblandning (Jönsson, 1991).

2.1.1 Redovisning – ett kulturellt fenomen

Redovisningens huvudsakliga mål brukar klassificeras i två grupper, att förmedla information för att kontrollera förvaltning och information som kan ligga till grund för viss beslutsfattning. Det första målet kan sägas behandla tillförlitlighet och det andra valet av alternativa handlingar (Jönsson, 1991).

Systematiken bakom redovisningen har formats utifrån målet med redovisning. Redovisningssystem kan således formas för att tjäna användarens syfte och den information som registreras, detta för att forma önskade rapporter. För tillfället finns det få, om ens några, allmänt accepterade redovisnings teorier för att forma ett standardiserat ramverk för redovisningen. Redovisning ges mening utifrån användandet och kan på så sätt ses som ett kulturellt fenomen (Jönsson, 1991).

2.1.2 Redovisning och spelets regler

Redovisning som ett kulturellt fenomen kan ses som ett spel. Frågan är vem som formar spelets regler och vilka former som lämpar sig bäst. Oavsett vem som formar reglerna kan regelutformningen ses som en politisk aktivitet. Reglerna formas utifrån viljan och den retoriska förmågan att övertyga mottagaren av det avsända meddelandet. I denna politiska aktivitet är det viktigt att väcka debatt och kungöra debatten till dem som innehar expertis inom det området (Jönsson, 1991).

2.2 Redovisningens bakgrund i Sverige

Nedan följer en redogörelse för redovisningens utveckling i Sverige. Redovisningen delas in i 3 olika delar: kommunal, finansiell och kostnad. Nedan följer en definition samt huvuddragen i utvecklingen.

2.2.1 Den Kommunala Redovisningen

Den redovisningsmässiga historiken beträffande kommuner i Sverige tog sin början i och med en handling år 1862. Den fastslog att varje kommun skulle redovisa en årlig budget samt att det blev obligatoriskt med bokföring, men till detta fanns inga specifika regler beträffande utformningen. Statistiska centralbyrån (SCB) började senare samla in den finansiella informationen från kommunerna. Vid insamlandet stötte de på problem i och med den skiftande kvalitén, på grund av detta publicerade de en bok med diverse riktlinjer. Kommunerna beslutade tillsammans med invånarna om vilka principer som skulle tillämpas. Med denna direkta kommunikation och diskussion etablerades ett förtroende parter emellan (Jönsson, 1991).

I slutet av första världskriget 1918 bildades en förening bestående av stadsrevisorer, The Associations of Town Accountants (ATA). Initiativen till diskussioner och utveckling kring redovisning flyttades från SCB till ATA. Det förslag om redovisningsnormer som förmedlades år 1920 presenterades som ett förslag till vidare debatt (Jönsson, 1991).

Utvecklingen inom redovisning stannade av efter år 1960. En studie gjord år 1970 visade på att politiker hade brist på kunskap om och var ointresserade av kommunernas finanser. Årsredovisningarna fick efter detta ökat utrymme och en modell för finansiell rapportering utvecklades (Jönsson, 1991).

2.2.2 Kreugerkraschen

Bakgrunden till och förståelsen för utvecklingen inom den finansiella redovisningen i Sverige förklaras till stor del utifrån Kreugerkraschen. Nedan följer en kort beskrivning av denna för att senare följas upp av utvecklingen inom den finansiella redovisningen.

Kreuger & Toll var den aktie vars avkastning var som högst på the New York Stock Exchange under 1920-talet och företaget klarade sig väl ur den finansiella krisen 1929. Ivar Kreugers filosofi beträffande offentliggörandet av finansiell information var att den enda information framtida investerare behövde var företagets framtida utdelningspolitik. Han ansåg att investerare inte skulle kunna tillgodogöra sig information utöver utdelningspolitiken, så som detaljerad finansiell och strategisk information. Kreugers utdelningspolicy var att årligen dela ut 20 procent till aktieägarna (Jönsson, 1991). Kreuger imperiet byggdes upp efter kriget då han hjälpte Europeiska länder med finanserna, han fick efter det monopol på tändsticksmarknaden. För att kunna bibehålla den lovade utdelningen blåste Kreuger upp värdet i hans ensamrätt att sälja tändstickor. Rättigheterna värdepapperiserades och förtjänsten delades ut till aktieägarna. Detta förfarande gick i stupet och Ivar Kreuger begick självmord 1932 (Jönsson, 1991).

Efter Kreugerkraschen vann socialdemokraterna med tillhörande fackföreningar mark och det största problemet att tackla var den ökade arbetslösheten. De fastslog i lagtext att meningen med företag var att gynna industrin i sin helhet och i sin tur samhället och inte enbart privata investerare. Detta förhållningssätt var ett försök till att skydda företag mot aktieägare om de hotade företagets existens. I debatten beträffande utformningen av redovisningsstandarder ignorerades användarna av den finansiella informationen, investerare och allmänheten. FAR hade lite inflytande i debatten. Öppenhet vid denna tid skulle inte vara något som kunde orsaka skada för det individuella företaget, öppenhet skulle inte vara ett mål i sig. Frivillig öppenhet från företagen började dock tillta. I en studie gjord under 1950-talet konstaterades att de finansiella rapporterna blivit mer informativa och jämförbara, rapporterna innehöll mer skriftliga beskrivningar (Jönsson, 1991).

Normerna inom den finansiella redovisningen var ett direkt resultat av Kreugerkraschen, där staten ledde utvecklingen och revisorerna inte hade tillräcklig påverkande makt, de fick lite utrymme i debatten. Dock fick de ökat utrymme efter att den svenska välfärdstaten upplevde ekonomiska svårigheter och industriella intressen fick en ledande roll framför socialistiska intressen (Jönsson, 1991).

2.2.3 Den Finansiella Redovisningen

Marknaden för revisorer etablerades i och med den lag som kom 1895 som syftade till att skydda investerarna. Vid denna tid bestod revisorerna till största del av lekmän. Det faktum att revisorerna var lekmän väckte debatt beträffande revision som yrke, krav ställdes på riksdagen att utveckla och organisera utbildningen av revisorer, dessa var dock krav utan framgång. Senare under 1912 blev Stockholms handelskammare det organ som auktoriserade revisorer och handelshögskolan i Stockholm hade då under en tid utbildat studenter inom redovisning. År 1923 bildades föreningen auktoriserade revisorer (FAR) (Jönsson, 1991).

Rädslan och oron för bedrägerier var den pådrivande faktorn för utvecklingen inom den finansiella redovisningen. 1908 kom ett utkast som statuerade att målen med redovisning skulle vara att:

- Skydda allmänheten mot skadlig risktagning
- Skydda aktieägare
- Ge minoritets ägare större rättigheter

I och med ovanstående utkast, instiftades redan här en form av krav gällande öppenhet gentemot allmänheten (Jönsson, 1991).

2.2.4 Kostnads Redovisning

Debatten inom redovisningen av olika kostnader fördes på initiativ av staten och där staten var den part som formade normerna inom detta område. Debatten tog sitt avstamp i hotet mot socialisering i och med den tidigare nämnda Kreugerkraschen samt depressionen under 1930-talet.

Diskussionerna kan delas upp i två perioder, en period där debatten handlade om självkostnads kalkylering (1930-talet) och en beträffande beräkningar av marginalkostnader (1949-52). Initiativen till diskussionerna togs av personer som förespråkade *Scientific Management*, dessa hade som utgångspunkt att kalkylering skulle studeras vetenskapligt och standardisera processerna utifrån vetenskapliga teorier, nationalekonomer intresserade sig även för kostnads kalkylering. Revisorer var dock relativt frånvarande i den offentliga debatten inom detta område (Jönsson, 1991).

2.2.5 Sammanfattning

Debatten och intensiteten i debatten beträffande redovisning och dess normer har varierat över tiden. Gemensamt är dock att debatten har i de flesta fall väckts då det föreligger en uppfattning om störning i systemen. Som exempel kan nämnas Kreugerkraschen, vid denna tidpunkt fanns dock inte tillräckligt med expertis inom området för att utveckla redovisningsnormer, framförallt inom den finansiella redovisningen.

Redovisningsnormer har främst utvecklats ur det praktiska och detta är ett angreppssätt som varit gemensamt inom alla olika områden av redovisning, få generella teorier har genererats och applicerats. Det finns dock exempel där teoretiska argument applicerats, inflation - och växelkursredovisning, vilket var misslyckat. Det kan till mångt och mycket sägas att staten har haft en stor roll i utvecklingen av redovisningsnormer men detta i nära kontakt med experter inom området, där deras röst har vägt tyngst i diskussionerna. Sålunda har redovisningens spelregler i Sverige till största del formats utifrån den offentliga debatten, det praktiska, och där regelmakarna till största del varit sakkunniga inom redovisning (Jönsson, 1991).

2.3 Riskmätning

Idag är det statistiska modeller baserad på historisk data som används för att mäta risk. Risk mäts med sannolikheter och till exempel en investering med en förväntad avkastning på 12 procent innefattar en risk. Risken att den förväntade avkastningen blir mindre än 12 procent. Denna risk definieras idag som sannolikheten att avkastningen inte blir den förväntade och det baseras på historiska relativa frekvenser. McGoun (1995) har identifierat tre olika problem med att använda sig av sannolikheter för mätning av risk, *Reference-class problem*, *Law of large numbers* och *Estimation problem*.

2.3.1 Reference-class problem

McGoun (1995) kritiserar de historiska data som används i relativa frekvenser och menar att de förutsättningar som gällde då är väldigt svåra att bedöma om de är tillräckligt lika och tillförlitliga för att användas och bedöma sannolikheter utifrån dagens förutsättningar. Han menar att det finns ekonomiskt viktiga omständigheter, vilka betraktas som riskfyllda, men som anses sakna relevanta historiska exempel och inkluderas således inte.

2.3.2 Law of large numbers

Genomsnittet av flera avkastningar under en längre period från en viss investering ger en förväntad avkastning. McGoun (1995) påpekar att denna form av förväntad avkastning är ett värde som kan realiseras i genomsnitt i det långa loppet och poängterar att möjligheten att känna till det värdet redan innan en investering gjorts, baseras på historiska genomsnitt. Enligt honom sätts här termen ”genomsnittlig” lika med värdet på avkastningen i det långa loppet och den risk, i form av standardavvikelse, som är förknippad med en investering marginaliseras. Standardavvikelsen fungerar som ett mått på risken och McGoun (1995) menar att om den statistiska normalfördelningen (the relative frequency distribution) används på detta sätt och anses tillräckligt tillförlitlig, kan en investerare genom att hålla en investering tillräckligt länge i princip eliminera risken att en förväntad avkastning ej faller ut. Detta då kortsiktiga fluktuationer enligt denna metod förbises samt då standardavvikelsen minskar ju längre en investering hålls. Investeraren stirrar sig blind på teorin om genomsnittlig avkastning och glömmer bort verkligheten vilken innehåller kortsiktiga förändringar som kan påverka risken i en förväntad avkastning avsevärt (McGoun 1995).

2.3.3 Estimation problem

McGoun (1995) menar att eftersom historiskt genomsnittliga avkastningar används för att beräkna potentiella framtida avkastningar, innebär det en risk i sig att uppskatta standardavvikelsen, det vill säga risken i den potentiella genomsnittliga avkastningen. Detta då en investerares egna preferenser kan spela in i valet av en investering om denne ställs in för valet av två investeringar med samma förväntade avkastning och standardavvikelse, men väljer den ena för att den tilltalar mer.

2.3.4 Historiskt perspektiv

McGoun (1995) beskriver hur dagens utbredda riskmätning med hjälp av sannolikheter inte alltid varit helt accepterat.

Vid år 1900 var risk en viktig fråga inom ekonomi. Förhållandet mellan risk och sannolikhet hade börjat utforskas men då främst inom försäkringsfrågor när man ville uppskatta risken för en händelse genom att titta på den relativa frekvensen för tidigare liknande händelser. Det fanns kritik mot att sådan form av statistik var antingen opålitlig eller helt enkelt obefintlig. Det fanns även åsikter om att risk och relativ

frekvenssannolikhet inte är samma sak och det som McGoun (1995) kallar *reference-class problem* vädrades i olika former av flera författare (McGoun, 1995). McGoun (1995) sammanfattar en författares åsikt om sannolikhet och risk med att den statistiska normalfördelningen (the dispersion of a relative frequency distribution) är fullt användbart för att bedöma risk men inte för att, som idag, mäta risk. Ingen försökte mäta risk och relatera det till avkastning trots att den statistiska normalfördelningen vid år 1920 tydligt hade identifierats som risk (McGoun, 1995).

Efter år 1920 ökade kritiken mot risk mätning med hjälp av sannolikheter. Knight (1921) uttryckte sin kritik genom följande uttalande:

"It will appear that a measurable uncertainty, or 'risk' proper, as we shall use the term, is so far different from an unmeasurable one that it is not in effect an uncertainty at all."
(Knight, 1921, s.20)

McGoun (1995) sammanfattar kritiken med att det ansågs vara för många teoretiska problem så som *reference-class problem* och *law of large numbers*, som skulle behöva förbises för att kunna mäta risk med sannolikheter. Vid 1930 hade hela tillvägagångssättet avvisats.

2.3.5 Återgång till Probabilistic Measurement of Risk

Återgången förklaras av McGoun (1995) bland annat med att fler och fler matematiker såg användningen för sina kunskaper inom ekonomi. Under senare delen av 1930- talet invandrade en hel del betydelsefulla ekonomer, tidigare matematiker, till U.S.A. från bland annat Tyskland och Österrike. Ett skift från stark förankring i verkligheten till mer teoretiskt tänkande i ekonomiska modeller skedde. Det var inte lika viktigt huruvida risk hade bedömts med sannolikheter så länge sannolikheter försåg modellerna med data.

McGoun (1995) sätter upp tre förutsättningar för de antaganden och uttrycker det som övertygelser som idag karaktäriserar mätning av risk med hjälp av sannolikheter. 1. Det är rationellt att inkorporera risk i ekonomiska beslut. 2. Sannolikhet är en uppsättning rationella verktyg; och 3. Sannolikhet och risk är sammanlänkade. Dessa tre menar han har lett till att det blivit allmänt accepterat att det är genom sannolikhet som risk ska införlivas i ekonomiska beslut. McGoun (1995) menar inte att sannolikheter och relativa frekvenser är irrelevanta i ekonomiskt tänkande. Det är huruvida de finns och kan appliceras i en viss ekonomisk situation samt om de utgör den enda informationen som skall beaktas.

2.4 Disclosure

Frågan om vilken mängd finansiell information ett företag ska göra allmänt känd och till vem informationen ska riktas till, har en viktig roll i diskussionen kring risk. Disclosure eller offentliggörandet av information är nu mer aktuellt än någonsin tidigare och efterfrågan på transparens har ökat i takt med dagens finansiella kris. Dock finns det ingen gemensam bild av vilken information som ska kommuniceras i ett företags finansiella rapporter och beroende på vem intressenten är, efterfrågas olika information. Ur ett riskperspektiv är offentliggörandet av information fundamentalt och intressenter förväntar sig känna till den risk som ett företag exponerar sig för (Hendriksen & van Breda, 1992).

Den information som företag offentliggör ligger till grund för beslut som tas inom och utanför organisationen. En följd av detta och en slutsats som redan här kan dras är att, desto mer exakt informationen är, desto bättre kan de beslut bli som baseras på informationen. Bättre och mer välgrundade beslut leder även till en optimering av ekonomin i helhet. Ur ett företags synvinkel är investerares och kreditgivares beteende lättast att förutsäga, om den information som de tar del av indikerar på positiv utveckling kommer troligtvis investerare fortsätta att investera och kreditgivare fortsätta att ge krediter. Detta gör att företagen huvudsakligen riktar sin rapportering mot dessa intressenter. De övriga intressenterna i företags omgivning, såsom anställda, kunder och staten, kommer därför i andra hand då det är svårare att förutsäga huruvida deras beslut direkt påverkar företaget (Hendriksen & van Breda, 1992).

Förutom den delade bilden av vilken information som ska offentliggöras, råder det även olika meningar om vad offentliggörande av information innefattar. Generellt sett syftar offentliggörandet till den årliga rapportering företag gör i och med sin årsredovisning. Denna definition av offentliggörande är dock relativt bred då ett företags årsredovisning är tillgänglig för alla som är intresserade av företags utveckling. Därtill ger inte alltid ett företags årsredovisning en rättvis bild av ett företags utveckling. Istället kan en smalare bild av begreppet grunda sig i offentliggörandet av företagsinterna beslut, strategier och finansiella rapporter utöver årsredovisning, som inte alla kan tillgodose sig (Hendriksen & van Breda, 1992).

Ytterligare en aspekt i offentliggörandet är hur olika poster i företags finansiella rapporter behandlas. I stor utsträckning försöker företagen med sina ekonomiska rapporter framställa en så bra bild som möjligt av företaget för investerare och kreditgivare. Därför kan för mycket transparens vara ett problem då incitamenten ökar för

att manipulera den information som offentliggörs. I och med efterfrågan på transparens uppstår också ett gränsdragningsproblem för företagen som kan komma att behöva avslöja för mycket information om sin verksamhet vilket ur ett konkurrensperspektiv skulle vara rent skadligt (Hendriksen & van Breda, 1992).

Det är allmänt vedertaget inom redovisningspraxis att det ska finnas tillgång till full, rättvisande och adekvat finansiell data. Detta betyder att en årsredovisning eller en finansiell rapport skall innehålla all den information som kan vara av substans eller intresse för den genomsnittliga investeraren. Det vill säga att i och med läsningen av en årsredovisning skall en vanlig investerare kunna bilda sig en rättvisande bild av företagets ekonomiska tillstånd samt faktorer som har och kan komma att påverka det (Belkaoui, 2004). Adekvat nivå syftar till att företagen i sina finansiella rapporter ska utgå från en minimigräns för vilken information som ska offentliggöras och målet ska vara att utforma rapporter som inte är missvisande. Offentliggörande på rättvis nivå innebär att företaget ska ta hänsyn till den individuella intressenten och se till att alla potentiella investerare ska erhålla samma information. Fullt offentliggörande innebär att all information som kan vara av intresse för företagets intressenter ska redogöras för i företagets finansiella rapporter. Men detta är bara indikationer på innebörden och innebär ingen bestämd eller absolut mening (Belkaoui, 2004).

Det är viktigt att diskussionen kring mängden av informationsdelgivning inte tas ur sitt sammanhang och att hänsyn tas till den kontext företaget befinner sig. I välutvecklade länder där informationstekniken är utbredd krävs det inte lika mycket av företagen hur de på egen hand kommunicerar sitt finansiella tillstånd till allmänheten. Tidskrifter och andra medier fungerar som informationsintermediärer mellan företag och allmänheten och hjälper till att effektivisera informationsspridningen. I länder som inte är lika välutvecklade läggs det större vikt vid att företagen på egen hand kommunicerar information (Hendriksen & van Breda, 1992).

Som det visat sig finns det en uppsjö med faktorer att ta i beaktning gällande hur offentliggörande av information ska utformas och det kan tillsynes vara svårt för ett företag att förhålla sig till detta. Dock kan en fråga vara aktuell att ställa; bidrar en ökad mängd information, i de finansiella rapporter som beslut grundar sig på, till bättre beslut? (Hendriksen & van Breda, 1992) Enligt Belkaoui (2004) ligger svaret till denna fråga i definitionen av användaren av den finansiella informationen, det vill säga hur pass insatt och hur hög förmåga att ta till sig och utvärdera den kommunicerade informationen investeraren i fråga har (Belkaoui, 2004).

Ytterligare författare har belyst vad som är en lämplig nivå av offentliggörande av information. A. Bedford (1973) menar på att för att kunna bilda en rättvisande bild av ett företag är det av stor vikt att inte endast se till allmänt accepterade redovisningsnormer

(Bedford, 1973).

Öppenhet kan ökas genom att utvidga användargruppen av den finansiella informationen från aktieägare, långgivare etc. till en mer allmän grupp. Den information som förmedlas ska inte heller bara vara av ren finansiell karaktär utan ett mål ska vara att skapa förtroende kring företagets aktiviteter, exempelvis information av mer socialekonomisk karaktär. Årsredovisningar skall vara skapade utifrån kommunikationspsykologi, alltså röra sig från den konventionella formen av årsredovisningar (Belkaoui, 2004).

Ovanstående förslag till öppenhet har utvecklats utifrån diverse teorier. Teorin om "rättigheten att veta" är representerad. Vilken utgår från att ägare samt den allmänna massan har rätten att veta. Även teorin om "relevans" är representerad, den handlar om att den information som kommuniceras skall vara av relevans oavsett om informationen är av finansiell eller icke finansiell karaktär (Belkaoui, 2004).

2.5 The Basel Committee on Banking Supervision (BCBS)

BCBS är ett internationellt samarbetsorgan för centralbanker och banktillsynsmyndigheter. Kommittén har ingen överstatlig lagstiftande makt utan utformar riktlinjer och ger rekommendationer till sina medlemmar. Medlemmarna får själva utforma sina respektive regelverk för tillsyn över bankverksamhet men BCBS bidrar till en harmonisering av regelverken i medlemsländerna och även många andra länder har tagit till sig BCBS riktlinjer. Kommittén bildades 1974 av centralbankerna i "the Group of Ten Countries". Idag består organisationen av 20 medlemmar, däribland Sverige. Den sammanträder fyra gånger per år och har ett sekretariat placerat vid "the Bank for International Settlements" i Basel, Schweiz (www.bis.org).

2.5.1 Basel II

Basel II är ett relativt nytt internationellt regelverk för kapitaltäckning och består av tre delar, grundläggande kapitalkrav, riskbedömning och tillsyn samt informationskrav. Dokumentet publicerades första gången i juni 2004 av Baselkommittén (The Basel Committee on Banking Supervision) och har sedan dess reviderats. Basel II fungerar som ett internationellt ramverk för olika tillsynsmyndigheter som övervakar internationellt verkssamma banker (Basel II, 2004). Sverige integrerade Basel II i svensk rätt februari 2007. I Sverige utövas tillsyn av Finansinspektionen (www.fi.se).

2.5.2 Pelare 1 - Kapitalkrav

Den första pelaren syftar till att utifrån den uppskattade marknads-, kredit- och operationella risken bestämma ett minimum kapitalkrav. Kapitalbasen skall reflektera bankens riskprofil, det finns en lagstadgad lägsta nivå som säger att 8 procent av risktillgångarna skall täckas av kapitalbasen. Det nya regelverket som har kommit i och med Basel II ger bankerna större valmöjligheter i valet av värderingsmetod vid beräkning av kapitalbasen. Kapitalbasen definieras som den bas som behövs för att möta eventuella förluster som är ett led av kredit-, marknads- eller den operationella risken. Syftet med detta är att skydda kundernas insatta kapital samt öka stabiliteten i det finansiella systemet (Finansinspektionen, 2001).

Som ett led i detta skall bankerna kontinuerligt redogöra information om deras ekonomiska förhållande. Informationen ska vara grundad i ett väl utvecklat riskhanteringssystem. Det är således bankerna som ansvarar för den interna riskhanteringsprocessen och detta ska även kommuniceras till finansinspektionen, som i sin tur tar ställning till huruvida den önskade kvalitén i hanteringen uppfylls. Om finansinspektionen anser att processen är undermålig har de rätt att vidta åtgärder (Finansinspektionen, 2002)

Kreditrisk är den dominerande risken inom bankverksamheten. Det är den risk som uppkommer direkt i den stund en bank beviljar en kredit, risken att motparten inte kommer att kunna fullfölja sina åtaganden. Kreditrisk som yttrar sig *mellan* banker kan få allvarliga konsekvenser. Om förtroendet banker emellan minskar och misstankar råder kring motpartens förmåga att fullfölja dess betalningsåtaganden leder detta till att bankerna fryser sin kreditgivning och kreditmarknaden som helhet blir mindre likvid (Finansinspektionen, 2007).

För värdering av den fordrade kapitalbasen kopplat till kreditrisken kan svenska banker använda sig av en schablonmetod eller ansöka om att få använda sig av en intern riskklassificeringsmetod (IRK-metoden) (Finansinspektionen, 2007).

Schablonmetoden grundar sig i ett antal fastställda antaganden, det vill säga det är en ren schablonmetod. Vid användning av denna är det ej möjligt att revidera dessa antaganden. Metoden är på så vis sägas neutral, då samma antaganden gäller för samtliga banker. Dessa antaganden kanske inte lämpar sig för alla banker i lika hög grad. Ett alternativ för bankerna är att använda sig av en intern riskklassificeringsmetod, se nedan. Basel II är utformat för att öka incitamenten för användning av IRK-metoden.

Den interna riskklassificeringsmetoden är ett alternativ som svenska banker kan implementera efter finansinspektionens tillstånd. Det finns en del komponenter som ska

tas i beaktning vid IRK-metoden, dessa är dock inga krav, om en bank väljer andra komponenter skall de kunna argumentera och motivera valet av dessa. En bank får inte nyttja verksamheten på så sätt att det leder till direkt påverkan på den interna riskklassificeringsmetoden och dess påverkande faktorer (Finansinspektionen, 2007).

Paragraf 444 i Basel II (2004) redogör för användningen av IRK-metoden, dock är denna paragraf av principiell karaktär vilket leder till ökad flexibilitet vid användning av IRK-metoden för bankerna.

IRK-metoden delar upp kreditrisken i tre dimensioner. Den första dimensionen ser till sannolikheten för betalningssvårigheter (PD), den andra ser till den förväntade förlusten i och med betalningssvårigheten (LGD) och den tredje och sista ser till exponeringen vid betalningssvårigheter (EAD) (Finansinspektionen, 2007) . För att få en samlad bild av risken tecknas en formel för den förväntade förlusten enligt följande:

$$PD * LGD * EAD = \text{förväntad förlust}$$

Operationell risk innefattar den risk som är ett led av misslyckade processer, mänskligt felande och externa händelser. Exempel på operationella risker kan vara risken kopplad till manuella processer eller risken för bedrägeri. De företagsinterna faktorer som utgör operationella risker och som kan orsaka misslyckanden kan vara personal som inte är tillräckligt kompetent eller otillräckliga system som företaget använder sig av. Den operationella risken kan också yttra sig i processer vars dynamik är bristfällig. Viktigt att beakta är att den operationella risken, till skillnad från marknadsrisken och kreditrisken, inte lika lätt låter sig kvantifieras och yttrar sig först när förluster uppstår.

”operational risk only appears when it crystallises” (Thirlwell, 2002, s. 29).

Det gör att den operationella risken är svår att förutse och därmed är det även svårt att tolka hur företag hanterar denna typ av risk. Det finns tre metoder för att beräkna den operationella risken utifrån Basel II, bestående av en basmetod, schablonmetod och internriskmättningsmetod. Viktigt att belysa är att den operativa risken inte är någon risk som företagen medvetet exponeras sig mot (Finansinspektionen, 2006).

Basmetoden är samma för alla företag som ej har valt att ansöka om användning av schablonmetoden eller internriskmättningsmetoden. Beräkningarna grundar sig i företagets rörelseintäkter där kapitalkravet är en täckning på 15 procent (Finansinspektionen, 2006).

Schablonmetoden kan ses som en utveckling av basmetoden. Det är en utveckling i den bemärkelsen att den grundar sig, som i basmetoden, i företagets rörelseintäkter men

är differentierat på åtta fördefinierade affärsområden. Kapitalkravet beräknas sedan utifrån vardera av dessa affärsområden. Schablonmetoden kan användas efter ansökan till och tillstånd från finansinspektionen (Finansinspektionen, 2006).

Den interna riskmättningsmetoden med avseende på den operationella risken är till största del statistiska modeller kopplade till historisk data. Som komplement till de statistiska modellerna genomför företag ofta olika former av utvärderingsprocesser samt processbaserade riskanalyser. Där den interna styrningen och processerna granskas och utvärderas för att om möjligt minska den operativa risken (Finansinspektionen, 2006).

Marknadsrisk är den risk företag är utsatta för i och med eventuella förändringar i marknadspriser. De faktorer som primärt påverkar marknadspriserna är förändringar i räntor, växelkurser och varupriser. Därtill innefattas i marknadsrisken den risk som uppstår i samband med aktieinnehav i ett annat företag (BCBS, 2005). Gemensamt för dessa fyra faktorer är att vid en förändring påverkas bankens intäkter eller egna kapital. Störst betydelse för banker har förändringen i räntor då bankverksamheten är direkt exponerad för dessa.

- Ränterisk – Innefattar den risk som banken exponerar sig för genom att inneha positioner i alla olika typer av finansiella instrument. Ränterisken innesluter både fasta och rörliga räntor.
- Aktierisk – Innefattar den risk som banken tar i och med aktieinnehav och liknande positioner i andra företag, såväl kortfristiga som långfristiga positioner.
- Växelkursrisk – Växelkursrisken innefattar den risk som banken exponerar sig för genom att hålla positioner i olika växelkurser.
- Varuprisrisk – Är den risk som banken tar genom att handla med varor. I detta sammanhang definieras varor som en fysisk produkt som handlas eller kan handlas på en andrahandsmarknad (BCBS, 2005).

Vid beräkning av marknadsrisken kan bankerna använda sig av diverse schablonmetoder, de kan även ansöka om att få använda en intern Value-at-Risk (VaR) modell för beräkning av marknadsrisk, denna möjlighet har samtliga fyra svenska storbanker utnyttjat (Finansinspektionen, 2004a).

Finansinspektionen har fastslagit att VaR skall beräknas dagligen med ett konfidensintervall på 99 procent och innehavsperioden ska omfatta tio affärsdagar. Modellen är av statistisk karaktär och informationen måste grunda sig på historiska observationer motsvarande minst ett år. Om väsentlig information saknas utifrån den historiska tidlinjen får bankerna använda sig av syntetiska

tidslinjer (Finansinspektionen, 2004a). Finansinspektionen uttrycker tydligt att det är en attraktiv modell för beräkning av marknadsrisken, då den både kan mäta aktie-, valuta- och ränterisker, och därmed också jämföra riskexponeringar mot olika typer av finansiella instrument (Finansinspektionen, 2004b).

2.5.3 Pelare II Riskbedömning och tillsyn

Den här delen av regelverket behandlar riktlinjer för hantering och bedömning av risker samt för tillfredsställande öppenhet inom banker för att tillsyn skall kunna utföras. Meningen är att regelverket ska se till att banker har tillräckligt med kapital för att kunna klara av alla risker sammantaget i verksamheten. Det är också till för att uppmuntra banker att utveckla och använda bättre tekniker för riskhantering. Det är bankens ledning som har ansvaret för att säkerställa att banken har en sund kapitaltäckning och tillsynsmyndigheter skall utvärdera hur väl banker bedömer kapitalbehoven i förhållande till sina risker och kan ingripa när så är lämpligt. Denna samverkan är tänkt att främja en aktiv dialog mellan banker och tillsynsmyndigheter. Här betonas att otillräcklig kontroll och riskhantering inte kan kompenseras med en tillräcklig eller större kapitaltäckning. Tre huvudområden inom pelare II är: *credit concentration risk*, ränterisker i bankboken, affärs- och strategiska risker samt effekter av konjunkturen (Basel II, 2004).

Baselkommittén (2004) har identifierat fyra nyckelprinciper vad gäller riskbedömning och tillsyn:

- Princip 1 handlar om att banker ska ha en process där de kan bedöma deras totala kapitalbehov i relation till deras riskprofiler samt en strategi för att se till att nödvändigt kapital bibehålls.
- Princip 2 handlar om tillsynsmyndigheter och att de skall granska bankers förmåga att efterfölja reglerande finansiella nyckeltal samt agerande i enlighet med princip 1. Om nödvändigt vidta lämpliga åtgärder.
- Princip 3 handlar om att tillsynsmyndigheter bör ha möjligheten att begära att banker ska ha en kapitaltäckning som överstiger minimum kravet.
- Princip 4 handlar om att tillsynsmyndigheter bör sträva efter att ingripa på ett tidigt stadium för att hindra kapitaltäckning från att falla under de miniminivåer som krävs för risknivån i en viss bank.

2.5.4 Pelare III Informationskrav (Market Discipline)

Här ställs krav vad gäller offentliggörandet och utlämning av information om riskhantering och kapitaltäckning. Pelare III ska komplettera pelare I och II genom att tillhandahålla informationskrav som ska främja att en marknadsdisciplin kan uppnås vilken bidrar till en stabil bank marknad. Informationen ska baseras på samma tillvägagångssätt som bankens ledning använder i sitt arbete med att bedöma bankens olika risker och kapitalbehovet. (Basel II, 2004)

Basel kommittén tar under pelare III upp krav på information från bankernas sida. Det sammanfaller delvis med de krav som ställs från börser (securities regulators) samt allmänna redovisningsstandarder. Basel kommittén (2004) skriver att:

”kraven ej behöver granskas av en utomstående revisor om inte annat krävs av redovisningsstandarder, börser eller andra myndigheter.” (Basel II, 2004, s.176)

En samverkan med redovisningskrav och information där kommittén vill se till att pelare III inte hamnar i konflikt med dessa (Basel II, 2004). En viktig del för att skapa market discipline ligger alltså på sådana organ där bl.a. årsredovisningar som informationsmedel spelar en stor roll.

Basel kommittén framhåller att riskerna en bank är exponerad för samt de tekniker banken använder för att identifiera, mäta, övervaka samt kontrollera riskerna, är viktiga faktorer för marknadens aktörer i deras arbete med att bedöma en bank. Pelare III ämnar få banker att lämna ut information om dessa risker och tekniker och på så sätt ska en marknadsdisciplin främjas. Viktiga riskområden identifierade av Basel kommittén är kreditrisk, marknadsrisk, ränterisk, aktierisk samt operationell risk. Basel kommittén (2004) har ställt upp ett ”General qualitative disclosure requirement” där banker, för varje ovan nämnt riskområde, måste beskriva målen med sin riskhantering och riskpolicys och det ska innehålla:

- Strategier och processer
- Strukturen och organisationen av respektive riskhanteringsfunktion
- Omfattningen och arten av risk rapportering och/ eller mätsystem
- Riktlinjer för hedging och/ eller minskning av risker och strategier och metoder för övervakning av den kontinuerliga effektiviteten i riktlinjerna.

Meningen med att även de tekniker för riskhantering som bankerna använder sig av skall redovisas, är att det ska vara lättare att bedöma reliabiliteten i informationen som lämnas. Detta för att förenkla för marknadens olika aktörer att förstå hur en bank har kommit fram till en viss bedömning av risker (Basel II, 2004).

2.6 Svensk redovisning

I Sverige är det Bokföringsnämnden (BFN) som har huvudansvaret för utveckling av god redovisningssed. BFN är statens expertorgan på redovisningsområdet. Nämnden ger även ut allmänna råd, information och meddelar normer till företag samt bistår domstolar med vad som anses vara god redovisningssed i olika avseenden. De lagar som reglerar redovisning i Sverige är Bokföringslagen (1999:1078) och Årsredovisningslagen (1995:1554) (www.bfn.se).

I Sverige tillämpas International Financial Reporting Standards (IFRS) som är en internationell normgivande redovisningsstandard. Det är International Accounting Standards Board (IASB) som ansvarar för IFRS. IASB är en internationell organisation som arbetar för att förbättra och harmonisera internationella redovisningsstandarder (www.iasb.org).

FAR SRS är en svensk organisation för revisions- och rådgivningsbranschen. Organisationen bildades 2006 då Föreningen Auktoriserade Revisorer (FAR) och Svenska Revisors Samfundet (SRS) gick samman. Organisationen deltar i flera internationella samarbeten och arbetar med remissverksamhet, utbildning och genom att ge rekommendationer (www.farsrs.se).

2.7 Enterprise risk management

Mikes (2009) artikel "Risk management and calculative cultures" syftar till att undersöka hur integrationen mellan företags risk- och strategiavdelningar sker. Detta betecknas som "Enterprise risk management" (ERM). Problemet ligger i att få båda parter, det vill säga strategi- och riskavdelningen, att integrera och tala med varandra (Mikes, 2009), vilket har fått ett utökat utrymme inom finansiella institutioner. Det är något som företagen med stor sannolikhet kommer att dra lärdom av efter krisen.

De bakomliggande teorierna i Mikes artikel *Risk management and calculative cultures* om *Enterprise risk management* som tecknas och beskrivs genomgående är av stor relevans för denna studie. Det ska även sägas att det är ytterst lite skrivet inom detta område, vilket kan antas förändras i och med den rådande finanskrisen.

2.7.1 Calculative Cultures

Olika former av riskmodeller kan bemötas olika med tanke på företagets organisationskultur. Exempelvis kan en komplex analytisk modell bli väl bemött i ett företag som till hög grad är positiv till teknisk analys. Utifrån detta resonemang delar Annette Mikes upp företag i två typer av *Calculative cultures*.

Den ena typen benämns som kvantitativ skepticism och karaktäriseras av skepticism gentemot kvantifiering av risk. Riskmåttens ses mer som en trend än en beskrivning av det verkliga ekonomiska förhållandet.

Den andra typen benämns som kvantitativ entusiasm, där denna i motsats till den föregående karaktäriseras av entusiasm gentemot kvantifiering av risk. Utifrån denna kategorisering tillämpas ERM olika inom företag (Mikes, 2009).

Alnoor Bhimani (2009) skriver att de tre områdena internredovisning, riskhantering och bolagsstyrning har, i och med dagens nya bolagsformer, blivit oundvikligt beroende av varandra. Riskhantering är inte bara något som anammas av företagen utan det är även något som förmedlas öppet och sprids inom organisationen för att på så sätt öka dess legitimitet, det kan sägas vara socialt konstruerat utifrån företagets organisationskultur och tillhörande normer (Bhimani, 2009).

2.7.2 Calculative idealism och pragmatism

Calculative idealism och *pragmatism* beskriver beslutsfattarens attityd gentemot analytiska modeller. Det är ett resultat av företagsledares personliga synsätt på och preferenser för de analytiska modellerna. *Calculative idealism* och *pragmatism* är nära associerat med den *calculative culture* som genomsyrar hela företaget.

Calculative idealism handlar om att behandla risk med hjälp av siffror och kvantifiering av risk. Dessa syftar till att ständigt förbättra och öka träffsäkerheten i de modeller, vilka beslutsfattare förlitar sig på (Mikes, 2009).

Calculative pragmatism lägger mindre förtroende hos siffrorna och ser riskmåttens mer som en trend. De letar efter komplement till riskmått och mycket grundar sig i ledningens erfarenheter och omdöme. *Calculative pragmatism* består således mer av subjektiva bedömningar (Mikes, 2009).

Omfattande studier av risk har ännu inte kunnat producera en allmänt applicerbar definition av begreppet risk. Trots detta görs mängder av försök att utveckla modeller för analysering och hantering av risk. Riskhantering är något som påverkar organisationen

och även de institutionella ramverken. Begrepp så som risk och styrning kan dock ses som en direkt social konstruktion utifrån dess kontext (Bhimani, 2009).

Förmågan att kunna förklara risk med hjälp av tekniska modeller kan stödja ledning och övriga beslutsfattares handlingar. Vikten av normativa strategier gällande riskhantering varierar med tiden utifrån dess relevans (Bhimani, 2009).

2.7.3 Shareholder value och risk-based internal control imperative

Shareholder value och *risk-based internal control imperative* beskriver två olika former av förhållningssätt gentemot bolagsstyrning. Dessa två former är av stor relevans i Annette Mikes studie och genomsyrar hela studien. Shareholder value lägger stor vikt vid att öka aktieägarnas värde. De utformar processer och system specifikt för det området. Risk-based internal control lägger istället större vikt vid det vidare strategiska perspektivet och utvecklar system och processer för att kontrollera de faktorer, finansiella som icke finansiella, som påverkar det vidare perspektivet (Mikes, 2009).

2.7.4 Risk silo management

Mikes benämner det kluster som har bildats i och med hanteringen av företagets marknadsrisk, kreditrisk och operationella risk för *risk silo management*. Denna del av riskhanteringen försöker till stor del kvantifiera risken i de olika områdena, vilket tar sitt uttryck i den finansiella litteraturen med hänsyn till dessa riskmått. Inom risk silo management tar Mikes (2009) upp den mest använda metoden för kvantifiering av risk, nämligen Value-at-Risk. Det är en statistisk modell som beräknar ut värdeförändringen i och med förändringar i marknads, kredit och den operationella risken. Kritik har dock riktats mot denna modell, då direkt mot de underliggande antagandena. Ökad komplexitet i de modeller som används i *risk silo management* har lett till att regleringar har tagit form. Där Basel kommittén utgör en viktig del, och utgör därför ett bra mönsterverk för att förbättra initiativen till god riskhantering inom banker (Mikes, 2009).

2.7.5 Integrated risk management

Denna typ av riskhantering handlar om korrelationen mellan olika riskenheter. Företag försöker här samla den totala risken, och kvantifiera totalrisken. Economic capital är den gemensamma nämnaren inom detta område. Det syftar till att räkna ut det kapital ett företag behöver för att täcka samtliga skulder, risken kvantifieras utifrån ett kapitalmått.

Annette Mikes (2009) argumenterar för att den riktiga institutionella drivkraften bakom *integrated risk management* är de olika rating firmorna. Som exempel nämns att om ett företag försöker få högsta rating hos Standard & Poor (AA) ska det ekonomiska kapitalet räcka för att företaget skall vara kreditvärdigt i ett år med ett konfidensintervall på 99.97 procent. Det kan alltså eventuellt konstateras att det är rating instituten som driver på den integrerade riskhanteringen. Som ett resultat av detta kan rating firmornas förväntningar utgöra lika stort incitament till integrerad riskhantering som mer bindande regleringar utgör, så som Basel (Mikes, 2009).

2.7.6 Risk-based management

Risk-based management har utvecklats med fokus på risk kvantifiering och risk aggregering. Det är även ett resultat av ökat fokus på maximering av aktieägare värdet (shareholder value). Bankers strategier har gått från storlek och tillväxt till ökad lönsamhet och värdeskapande. Inom *risk-based management* sammanlänkas riskhanteringen med lönsamhetsmått och får ingen direkt påverkan i det strategiska beslutsfattandet, vilket innehåller icke kvantifierbara riskfaktorer (Mikes, 2009).

2.7.7 Holistic risk management

Holistic risk management kan ses som ett resultat av ett behov av komplement till *risk-based management*, komplement i form av icke kvantifierbara riskfaktorer. Grunden i holistic risk management ligger inte i statistiska modeller utan grundar sig i det subjektiva, i form av omdöme och erfarenheter. En subjektiv bild av risk förmedlas inom företaget och blir en del av det strategiska beslutsfattandet (Mikes, 2009).

Utifrån Annette Mikes fallstudie 2009 kan det konstateras att *Enterprise Risk Management* formas olika utifrån den företagskultur som råder. Organisationen delas in i två grupper utifrån synen på möjligheten att kvantifiera risk, kvantitativ entusiasm och kvantitativ skepticism. Dessa två grupper kan ses som ett resultat av ledningen och övriga beslutsfattareshattityd gentemot analytiska modeller, som i sin tur även delas upp i 2 grupper, *calculative pragmatism* och *idealism*. Som ett resultat av detta spelar riskhanteringen en varierande roll i den strategiska beslutsfattningen.

3 Metod

I studiens tredje kapitel redogörs för de metoder som valts för att möjliggöra undersökningen som senare ligger till grund för resultatet. Då svar till studiens frågeställning inte går att finna i den givna litteraturen kan det fastslås att frågeställningen är av fenomenologisk karaktär, därav förklaras innebörden av fenomenologi. Efter detta följer en diskussion kring grundad teori, vilket är studiens förhållningssätt till empirin. Innehållsanalys är den metod som använts för att söka svar till frågeställningen, sist i kapitlet redogörs för möjliga alternativa metoder.

3.1 Fenomenologi

I den föregående litteraturgenomgången redogörs för de teorier som är relevanta i diskussionen kring risk. De resonemang som förs av McGoun och Mikes bygger på logiskt tänkande och observationer. Teorierna ger inga svar på den fråga som uppsatsen bygger på, utan svaren på frågan kommer att sökas i en senare del av uppsatsen. I förhållande till litteraturgenomgången skapas en tydlig bild av att problemformuleringen är av fenomenologisk karaktär och den fenomenologiska teorin får en central betydelse i studien.

För att återknyta och betona, är det i denna uppsats särskilt viktigt att processen inte begränsas av metodterminologiska begrepp som styr och inskränker arbetsprocessen. Att med metodologiska begrepp och definitioner begränsa uppsatsen skulle endast leda till ett reducerat resultat. Istället skall processen ledas av ett fenomenologiskt förhållningssätt. Fenomenologin har en central roll i metodkapitlet, dock ska det påpekas att fenomenologi i samband med metod, snarare ska ses som ett förhållningssätt och inte som en renodlad metod. Detta för att poängtera vikten av att forskningsprocessen ska utvecklas fritt utan betydande begränsningar. Att anta en fenomenologisk ansats bidrar till att forskningsprocessen blir mer flexibel och öppen för förändring (Bengtsson, 1991).

Fenomenologin uppstod som en kritik mot den naturvetenskapliga forskningsrörelsen som ansågs ha blivit för abstrakt och frånkopplad verkligheten. Det fenomenologiska synsättet tar sin utgångspunkt i subjektiviteten och vilka preferenser den som studerar objektet har. Den fenomenologiska läran syftar till en återgång till konkreta tolkningar av vardagen och tar avstånd från positivismens scientistiska lära, vilka anhängarna av fenomenologin ansåg vara alltför abstrakt. Tanken var att skapa rättvisa åt det som betraktades (Bengtsson, 1991). En del av kritiken mot positivismen, och som samtidigt kan underlätta förståelsen för fenomenologin, är att positivismen anses lägga alltför stor vikt vid det linjära och generella. Inom positivismen används empiriska studier

för att skapa en bild av verkligheten för att sedan göra generaliserande antaganden för att kunna förutspå framtiden, dessa antaganden var enligt fenomenologin alltför abstrakta (Alvesson & Sköldberg, 1994).

Inom fenomenologin sätts den subjektiva tolkningen i centrum. Fokus läggs på den individuella tolkningen och individens preferenser får stor betydelse. Att tolka innebär dock inte att vi kan uppfatta objektets existens. Det innebär snarare att en begränsning görs till tolkningen av objektet och den idévärld som tolkningen bygger på samtidigt som objektets faktiska existens bortses från. Tolkningen tar en form av det levda, som är ett mellanting mellan det subjektiva och det objektiva. Det kan tyckas vara svårt att skilja det subjektiva från det levda men skillnaden återfinns i de psykologiska processer som den individuella tolkningen utgör. Dessa mentala processer är centrala för den fenomenologiska läran (Smith & Thomasson, 2005). Den beskrivna processen är en begränsning som flyttar fokus ifrån objektets reella natur till föreställningarna kring objektet, de föreställningar som direkt visar sig i medvetandet. Denna reduktion kallas för fenomenologisk (Alvesson & Sköldberg, 1994).

Vidare följer den eidetiska processen som består av väsendeåskådning och generalisering av enskilda fenomen till så kallade väsen. En fråga som känns oundviklig att ställa är huruvida det är möjligt att uppnå allmänna och generella väsen genom att studera individuella fenomen samtidigt som det bortses från objektets reella existens. Genom att studera tolkningar bildas det en allmän uppfattning av objektet, man går från de enskilda föreställningarna till en gemensam föreställning, väsendet. I den eidetiska processen tas steget från flera enskilda föreställningar till en allmängiltig bild. Fenomenologin tar här avstånd från det positivistiska synsättet genom att inte analysera föreställningarna utan istället tillämpas en komparativ studie istället för en analytisk. Målet kan inte, i motsats till det positivistiska synsättet, ses vara en linjär förutsägning av framtiden (Alvesson & Sköldberg, 1994).

- Deskriptiv fenomenologi – Tidig fenomenologi som bygger på de grundläggande tankarna som byggde upp den fenomenologiska läran. Yttersta vikt läggs vid öppenhet, följsamhet och sensibilitet. Världen tar form av det levda utifrån tankens och tolkningens mångfald, genom individers varselblivning (Bengtsson, 1991).
- Transcendental fenomenologi – Utvecklades ur den deskriptiva fenomenologin med ambitioner om att separera existens från essens. Genom att separera dessa två skulle relativism undkommas och en mognare världsbild uppnås.

”Det finns inte självt i världen, men det utgör möjlighetsbetingelsen för allt världsligt som vi kan erfara” (Bengtsson, 1991, s. 31)

Den transcendentala fenomenologin är oftast den fenomenologiska metod som förekommer i folkmun. Detta kan dock inte ses vara fullt korrekt då den transcendentala fenomenologin begränsar sig till Edmund Husserls tolkning (Bengtsson, 1991).

- Existentialistisk fenomenologi – Den existentialistiska fenomenologin kan delvis förklaras med den kritik som riktades mot den transcendentala fenomenologin och tanken om att essens och existens kunde och skulle skiljas åt. Till skillnad från Husserls Transcendentala fenomenologi menar den existentialistiska fenomenologin att objektets existens har för stor betydelse för tolkningen och att det inte är möjligt att separera dessa. (Bengtsson, 1991).
- Hermeneutisk fenomenologi – Utgår från existentialismens fenomenologiska syn på objektets existens, men menar på att man aldrig kommer i direkt kontakt med objektet. Tillsammans med tanken om att det är en begränsad tillgång till objektet säger också den hermeneutiska fenomenologin att det inte går att motverka en förutseende kunskap om objektet. Och att det vore omöjligt att se på varje ny sak med nya ögon. Ambitionen är istället att förstå objektet utifrån dess villkor, innan det döms med andra villkor. Alltså ska tolkning ske med hänsyn till kontexten (Bengtsson, 1991).

Arbetets problemformulering, hur kommunicerar de fyra svenska storbankerna sin riskhantering i årsredovisningen, har en klar fenomenologisk karaktär. Det finns ingen avsikt att testa teori eller verklighet, utan strävan är att skapa en uppfattning om hur de fyra svenska storbankerna kommunicerar sin riskhantering i sina årsredovisningar. Uppfattningen kommer att grunda sig i författarnas varselblivning och föreställningar och ta form av det levda. Problemformuleringen tar avstamp i den konkreta vardagen mer än vad den grundar sig i ett rationellt tänkande med ambitionen om att bilda generell och linjär förståelse. Med bankernas årsredovisningar som utgångspunkt är ambitionen att utifrån de enskilda tolkningarna försöka åstadkomma en bild av bankernas kommunikation av risk.

3.2 Grundad Teori

Som tidigare nämnts är strävan med den här uppsatsen varken att testa teori eller verklighet utan att istället analysera hur de fyra svenska storbankerna kommunicerar risk med hjälp av en innehållsanalys. Då problemformuleringen är av fenomenologisk karaktär lämpar sig den grundade teorin bra eftersom det är en teorigenererande forskningsmetod vilken är relativt förutsättningslös. Tillsammans utgör den fenomenologiska och grundade teorin bra komplement till varandra (Hartman, 2001).

Den grundade teorin tar sin utgångspunkt i empirin för att forma teorier utefter denna. Genom att utveckla de idéer som samlats i empirin syftar den grundade teorin till att fånga verklighetens komplexitet. Tanken att utforma teorier som bygger på antaganden för att förstå verkligheten kan till viss del tala emot den grundade teorins grundtanke. Dock ska det noteras att de teorier som formuleras ska vara väl förankrade i verkligheten och att de inte utgår ifrån att testa förutspådda hypoteser. Istället formuleras teorier för att försöka förklara verkligheten och starkare befästa den empiriska kunskapen (Hartman, 2001).

Den grundade teorin kan på så sätt inte ses vara traditionellt hypotetiskt-deduktiv utan ses istället som en väg mellan induktiv och deduktiv metod. Inom grundad teori utgår forskaren från empirin och försöker med hjälp av teorier förklara verklighetens oväntade avvikelser. Forskarens roll blir avgörande och huruvida nya idéer genereras beror på forskarens preferenser och förmågor (Hartman, 2001).

Den grundade teorin har liksom fenomenologin sitt ursprung i en del av den kritik som tillförts positivismen. Närmare bestämt anser förespråkarna för den grundade teorin att positivismen inskränker på forskarens frihet till att teoretisera. De menar att forskaren ska ha möjlighet till att själv generera och grunda teorier utifrån sina erfarenheter (Alvesson & Sköldberg, 1994).

Grundad teori bygger på aktörsperspektivet som lägger stor vikt vid det sociala och den sociala interaktionen mellan individer. På så sätt skiljer sig den grundade teorin från fenomenologin som istället fokuserar på fenomenet och den individuella varselblivningen medan den grundade teorin är mer socialt betonad. Utöver den sociala interaktionen är dess kontext också en viktig aspekt. Sociala beteenden anses inte kunna tolkas utanför sin kontext vilken därför är ytterst relevant. För att ytterligare tydliggöra skillnaden mellan dessa två metoder, bortser fenomenologin från teoribildning för att kunna se fenomenet för vad det verkligen är. Dock måste forskaren som utgår från en fenomenologisk ansats vara medveten om teoribildningen för att kunna undvika den. Den grundade teorin bortser också till en början från teoribildning men efter att empiri insamlats försöker forskaren

som tidigare nämnt teoretisera för att förklara verkligheten. Dock endast om teorin kan anses vara relevant för undersökningen. Alltså kan syftet med den grundade teorin anses vara att fastställa mönster och begreppsliggöra dem med hjälp av teoribildning (Alvesson & Sköldberg, 1994).

Med ovanstående i beaktning blir vikten av en kombination av den grundade teorin och fenomenologin tydlig. Uppsatsen skrivs av en grupp bestående av tre individer och studien kommer att präglas av individernas varselblivning samt den sociala interaktionen inom gruppen. Analysen utförs gemensamt genom tolkningar av de fyra bankernas årsredovisningar och den tidigare teoribildningen är författarna medvetna om i och med den föregående litteraturgenomgången. Kontexten utgörs av den miljö som författarna befinner sig i och som tidigare nämnt medför den grundade teorin att teoribildandet beror på författaren och dess förmåga att generera idéer. Därför beror studiens resultat till viss del på vem som åtar sig den. Området som studien behandlar är ett relativt utforskat område och utrymme finns för att generera teorier vilket gör att den grundade teorin lämpar sig extra bra (Hartman, 2001).

3.3 Dokumentstudier/ Innehållsanalys

Denna studies resultat bygger i huvudsak på en kvantitativ undersökning i form av en innehållsanalys av de fyra storbankernas årsredovisningar. Bryman och Bell (2005) definierar det som följande:

”Innehållsanalys är ett angreppssätt när det gäller analys av dokument och texter som på ett systematiskt och replikerbart sätt syftar till att kvantifiera ett innehåll utifrån kategorier som bestämts i förväg.” (Bryman & Bell, 2005, s.215)

En innehållsanalys kännetecknas av framförallt två egenskaper, objektivitet och systematik. Objektivitet i den meningen att det tydligt ska framgå hur innehållsanalysen ska gå till och på detta sätt ska eventuella personliga värderingar ej ha någon inverkan. Förutbestämda regler formuleras. Systematik i den meningen att reglerna används på ett konsekvent sätt för att minska risken för eventuella felkällor. Dessa två egenskaper ska bidra till att samma resultat uppnås oavsett vem som utför studien (Bryman, Bell, 2005).

Detta metodval är en typ av dokumentstudier och har valts därför att årsredovisningar är offentliga och lätt åtkomliga samt, ur det tidsperspektiv denna uppsats omfattas av, genomförbart. Årsredovisningar är också relevanta i den aspekten att de visar på och avslöjar hur bankerna svarar för sin verksamhet (Silverman, 1995). Det finns

en skillnad på information i årsredovisningar där en del är obligatoriskt och lagstadgad och annan är frivillig. Den här uppsatsen studerar mer specifikt riskavsnitten i årsredovisningarna.

Uppgiften utgår från att studera färdig framställd text från bankerna i form av årsredovisningar. Därför är frågan huruvida bankerna förskönat eller filtrerat bort icke önskvärda delar ej av större intresse då analysen ska visa på hur pass väl respektive bank kan kommunicera sin riskhantering, utifrån sin årsredovisning, i förhållande till andra banker. De granskas tillsammans och på så sätt går det att komma ifrån att varje bank kanske inte ger objektiva beskrivningar av en situation eller en händelse (Bryman & Bell, 2005). Bryman och Bell (2005) skriver att:

”en innehållsanalys kan bara vara så bra som de dokument är som den bygger på.”
(Bryman & Bell, 2005, s.227)

I det här fallet är det dokumenten i sig som ska bestämmas hur bra de är. Scott (1990) rekommenderar att dokument bör bedömas utifrån tre kriterier; autenticitet (att dokumentet är vad det påstår sig vara), trovärdighet (att dokumentet inte förfalskats eller förvrängts på något sätt) och representativitet (att dokumentet som studeras är representativt för andra relevanta dokument). Även här kan argumentationen som ovan nämnts appliceras. Scott (1990) talar även om ett fjärde kriterium, meningsfullhet, som handlar om materialet är tydligt och begripligt. Det är ett kriterium som indirekt innefattas i flera frågor i innehållsanalysen och som ska besvaras (Bryman & Bell, 2005). När det gäller till exempel disclosure är det viktigt att informationen som lämnas även är begriplig. Viktigt är dock att bibehålla objektivitet, systematik och undvika att konstruera frågor som innehåller personliga värderingar d.v.s. subjektivitet.

Det är i detta fall en *icke-reaktiv* metod, forskarna påverkar ej, då det material som studeras redan är färdigt och därför kan validiteten säkerställas. Varför resultaten blev på ett visst sätt ska inte fastställas under själva innehållsanalysen, utan kommer att analyseras och tolkas i slutdiskussionen (Bryman & Bell, 2005).

3.3.1 Kodning

Innehållsanalysen i denna undersökning är uppbyggd på så sätt att bankerna utifrån specifika ja- och nej frågor får ett poäng för ja och noll poäng för nej. I innehållsanalysen har ja-svar kodats till: 1, och nej-svar kodats till: 0. Totala antalet frågor är 30 stycken och därmed är den totala summan poäng som kan uppnås 30. Det ger en bild av vilken

vikt bankerna lägger vid riskhanteringen. De formulerade frågorna som innehållsanalysen består av är genererade ur den offentliga debatten (Bryman & Bell, 2005).

3.3.2 Urval av tidsperiod

Riskhantering är ett ämne som beskrivs kontinuerligt i bankernas årsredovisningar. Ett urval av årsredovisningar i bankernas historia har gjorts och det ska bidra till att skapa en bild av bankernas tidigare beslut och handlingsinriktningar. Tidsperioden är 1987-2008 och årsredovisningar har valts ut med ett intervall om vart tredje år. En form av tidslinje skapas som visar på skillnader och hur riskhantering har utvecklats. Under den valda tidsperioden har en del samgåenden och namnbyten skett. För de årsredovisningar som valts ut till denna studie gäller att det som är Nordea idag var Nordbanken under 1987-1999. Sparbanken och Föreningsbanken gick samman till FöreningsSparbanken som sedermera blev Swedbank. Här gäller att årsredovisningar studerats för både Föreningsbanken och Sparbanken under åren 1987-1996. Under åren 1999-2005 studerades FöreningsSparbankens årsredovisningar och år 2008 Swedbanks. På grund av svårigheter att få tag i Sparbankens årsredovisning för 1993 valdes endast i detta fall årsredovisning från 1994 som ersättning (Bryman & Bell, 2005).

3.4 Reliabilitet och Validitet

Reliabilitet och validitet är två centrala begrepp inom den metodologiska datainsamlingen. Reliabilitet handlar om hur pass pålitliga måtten är och hur stabila de är. Stabila i den meningen att om en mätning skulle genomföras två gånger bör ej resultaten avvika avsevärt från varandra. Validitet handlar om huruvida måttet i fråga mäter det som skall mätas. De olika begreppen innehåller sedan olika klassificeringar (Bryman & Bell, 2005). Reliabilitet och validitet har varit centrala begrepp i denna studie, så hög reliabilitet respektive validitet som möjligt har eftersträvats.

I denna studie är interbedömarreliabilitet den mest påverkande faktorn för studiens reliabilitet. Internbedömarreliabiliteten uppdagas då det rör sig om subjektiva bedömningar, exempelvis subjektiva bedömningar i och med en innehållsanalys. Bedömningar som görs av flertalet observatörer resulterar ofta i skillnader i de subjektiva tolkningarna (Bryman & Bell, 2005). Analysen har genomförts i grupp för att på så vis försöka minimera skillnaderna i tolkningarna. Dock skall sägas att reliabiliteten kan vara svår att mäta då denna studie grundar sig i en innehållsanalys som är formad för just dess syfte och det är första gången den genomförs.

Studiens validitet har försäkrats genom att frågorna i innehållsanalysen har genererats från den aktuella offentliga debatten, vilket leder till att ytvaliditeten borde vara tillfredställande. Ytvaliditeten beskriver hur pass väl de givna måtten kan spegla den aktuella frågeställningen. Respons på frågorna har även kommit från handledare Gunnar Wahlström. Med detta sagt anses validiteten i innehållsanalysen vara tillfredställande.

3.5 Källkritik

Ett kritiskt tänkande är något som blir mer och mer aktuellt i och med den ökade tillgängligheten på information. Kritiskt tänkande innebär i huvudsak två processer att fråga och ifrågasätta (Hultén, 2007). I denna studie har främst originalkällor används samt akademiska artiklar skrivna av allmänt kända författare. Detta för att öka validiteten och för att undvika personliga reflektioner och feltolkningar. Ytterst viktigt att beakta är att de analyserade årsredovisningarna ej är objektiva. De är partiska och skrivna utifrån bankens egna perspektiv. Detta är något som har tagits i beaktning under hela analysen.

Det kritiska förhållningssättet har inte bara riktats mot informationskällorna utan även mot studiens egna resultat och slutsatser.

3.6 Alternativa metoder

Att genomföra intervjuer skulle kunna vara lämpligt för att få fram sådant som eventuellt lämnats osagt i kommunikationen genom årsredovisningarna. Bankerna tjänar dock inget på att utelämna något från årsredovisningarna och uppgiften i denna uppsats är att bestämma hur pass bra respektive bank är på att kommunicera sin riskhantering i sina årsredovisningar. Intervjuer skulle snarare vara intressant för att få en mer nyanserad bild av riskhanteringen. På grund av svårigheten att få tillträde till relevanta intervjupersoner i dessa turbulenta tider samt sett ur denna uppsats tidsperspektiv har den här metoden ej valts.

4 Offentlig debatt

Som tidigare nämnts är studiens forskningsfråga av fenomenologisk karaktär då svaret inte går att söka i litteraturgenomgången. Studiens tillvägagångssätt bygger på en innehållsanalys av de fyra svenska storbankernas årsredovisningar. Dock skulle en förutsättningslös undersökning av årsredovisningarna resultera i ett alltför omfattande empiriskt material. Med detta kapitel är syftet att generera precisa frågor för att ringa in svarsutfallen och rikta frågorna i förhållande till forskningsfrågan. Den offentliga debatten tar sin utgångspunkt i erkända tidskrifter som diskuterar problematiken med riskkommunikation i samband med årsredovisning.

4.1 Redovisning och det fundamentala

Det kan tyckas att inom den finansiella världen har de aktiva bortsett från fundamentala aspekter. Banker, då i störst utsträckning Amerikanska, har beviljat krediter till kapitalsvaga kunder vars inkomster inte kunnat säkras. Det grundläggande inom finansiell ekonomi är att kundernas inkomster bestämmer hur pass kreditsäkra de är, detta tänkande verkar ha negligerats (CPA Journal, 2008a).

En av anledningarna till att det fundamentala tänkandet negligerats är strävan efter avkastning utifrån den tagna risken. Viljan att ta risk är något som har åsidosatt viljan att säkra inkomster, detta med möjlighet till större avkastning. Ökat risktagande är något som har uppdagats inom flertalet områden, från finansiella institut till kyrkor och skolor. Den moraliska och etiska kompassen med tanke på ekonomin verkar ha fått spinn. Frågor som bör ställas är vad aktörerna på de finansiella marknaderna var medvetna om, när de var medvetna om problemen och varför gjorde ingen någonting åt det? (CPA Journal, 2009a). Som Charles D. Niemeir uttryckte det i en intervju i CPA Journal att investerare och allmänheten i sig vill ha transparens. De vill veta vad som försiggår i företaget och vilken risk företaget exponerar sig mot. Charles D. Niemeir sitter i ledningen för *Public Company Accounting Oversight Board* (PCAOB), en organization i U.S.A. vars mål är att skydda investerare genom att se till att informationen som förmedlas från företagen är rättvisande och objektiv (CPA Journal, 2008b).

Investerare vill även ha insyn i ledningens beslutsfattning och deras grad av sunt förnuft (CPA Journal, 2009b). Redovisningsprocessen och den information som genereras är av stor vikt för investerare och allmänheten. Dagens finansiella kris och även tidigare kriser har visat på vikten av fundamental information och praxis. Klivet från basala redovisningsnormer är något som bevisats i och med den rådande finanskrisen. Ökat krav

på det basala inom redovisning och övervakning kommer med stor sannolikhet bli ett resultat och ökad vikt måste även läggas på det kritiska tänkandet och skepticism gentemot företagen och den information som förmedlas (CPA Journal, 2008c).

4.2 Årsredovisningar – Retorik

Den ekonomiska redovisningen kan ses som ekonomins egna språk. Det är då upp till företagen och revisorerna att översätta detta språk så att informationen kan riktas till den breda massan. Översättarna måste korrelera och väva samman information av finansiell- och icke finansiella karaktär. Med detta sagt ska inte årsredovisningar ses som en berättelse, utan det ska ses som en autentisk beskrivning av verkligheten. En beskrivning som ska kunna förstås av den bredare massan (CPA Journal, 2009c).

I årsredovisningar kan det förväntas att förklaringar till vissa händelser formas för att påverka den utomstående på ett önskat sätt. Med detta i åtanke blir den retoriska uppbyggnaden av finansiella rapporter intressant för att påverka och övertala mottagaren av den finansiella informationen, detta även för att bevara investerarens förtroende för och tillförlitlighet till företaget (Ginzler *et al.*, 1993). Krav på ökat ansvarstagande och ökade möjligheter till utomstående granskningar förstärker företagets incitament till att forma årsredovisningar för att påverka mottagaren på önskat sätt och detta med hjälp av retoriska överväganden (Aerts, 2005).

Tidigare studier har visat på att företag försöker förklara positiva resultat som ett resultat av företagets interna handlande samtidigt som negativa resultat förklaras utifrån externa faktorer. Således försöker företag rikta strålkastarna mot sig själva vid positiva resultat och bort ifrån sig själva vid negativa (Johns, 1999). Aerts studie från 2005 i *Accounting, Organizations and Society* visar att attityden i börsnoterade företags kommunikation till stor del är av opportunistisk karaktär och syftar mycket till att skydda sig själva. Årsredovisningarna innehåller vissa tydliga försvarsmekanismer från företagets sida, försvarsmekanismer i form av ursäkter och rättfärdigande förnekelse. En ursäkt kan uttrycka sig genom att företaget redogör för en negativ händelse men förnekar att de är skyldiga genom att peka på externa faktorer. Vid förmedling av positiv utveckling kan ytterligare förklaringar anses onödiga, då de positiva siffrorna kan räcka för att bekräfta ledningens kompetens och den önskade bilden av företaget (Aerts, 2005).

Flertalet studier har visat att de företag som är beroende av kapitalmarknaden intar en opportunistisk position gällande öppenheten, detta för att fånga allmänhetens ögon och i sin tur förmedla en så pass positiv bild av företagets finansiella ställning som möjligt.

Företag har dock också uttryckt en oro med tanke på deras konkurrensfördelar, de vill med detta inte dela med sig med allt för mycket information (Gibbins, 1990).

Författarna till årsredovisningarna är medvetna, om inte borde de vara det, om den risk och osäkerheter som föreligger i dokumentet. Det är ledningens uppgift att utforma årsredovisningen på ett tillfredställande sätt, detta görs genom professionellt omdöme från både ledning och revisorer. Val av metoder måste dokumenteras och argumenteras för utförligt för att en förståelse för de påverkande faktorerna ska kunna förmedlas. Detta resonemang lägger större vikt vid personlig skepticism, personlig skepticism genomförs då en undersökande attityd kombineras med kritiskt tänkande beträffande den finansiella informationen i årsredovisningarna. Det ska dock sägas att det är omöjligt att skydda sig mot alla potentiella misstag. Ökad skepticism kan leda till ökad möjlighet att upptäcka otillbörligt risktagande och felaktiga finansiella beräkningar. Sammanfattningsvis kan det sägas att ökad vikt på skepticism och sunt förnuft kan gynna ekonomin, framförallt under de turbulenta tider som vi lever i idag (CPA Journal, 2009d).

4.3 Market Discipline

I artikeln ”The promise and limits of market discipline in banking” (2002) diskuteras de roller som banker spelar i de finansiella systemen. De står för vissa unika funktioner så som att bistå med reserv likviditet till ekonomin i stort och fungerar som en kanal för penningpolitik genom att centralbanker som till exempel Riksbanken via sin styrränta mycket effektivt kan påverka lånekostnaderna för alla i Sverige, när de lånar ut pengar till bankerna. Dessa funktioner anses viktiga för samhället och därför bistår staten bankerna med bland annat insättningsgaranti för bankens placerare för att stabilisera bankerna och de finansiella systemen. Omfattande regleringar och övervakning av bankernas verksamhet är också en viktig och integrerad del i de finansiella systemen. Banker regleras inom områden så som organisationsstruktur, utlåning, maximal skuldsättningsgrad samt ägarstruktur. *Market discipline* tillför ett komplement till dessa regleringar och anses av många som en oerhört viktig komponent för att kunna upprätthålla säkra och sunda finansiella system. Bland annat förre chefen för U.S.A.s centralbank, Alan Greenspan (2001), har uttryckt att *Market discipline* fungerar som en första säkerhetsfunktion för de finansiella systemen och menar att man borde sträva efter att utveckla policys som uppmuntrar till att stärka *Market discipline* samt marknadens egna, d.v.s. privata, övervakande funktioner. Detta har hörsammats i och med Basel II som publicerades 2004, där *Market discipline* är en av tre pelare som regelverket baseras på (Basel II, 2004).

4.3.1 Andra former av övervakning

Corporate governance kan fungera som en form av övervakning av banker. En aktiv styrning ser till att de som bidrar med kapital till bankerna kan förvissa sig om att få avkastning på sin investering. Corporate governance kännetecknas av regelbunden utlämning av relevant information till investerare, tillsyn av styrelsen samt negativa restriktioner för olika grupper av bankens investerare, till exempel obligationsinnehavare (Simon, 2002).

Olika marknadsaktörer bevakar bankerna för att skydda sina egna finansiella intressen. Deras kollektiva handlande fungerar som en egen oberoende bedömning av bankerna. Är de nöjda med en banks finansiella situation investerar de i banken. Är de missnöjda, säljer de. Andra intressenter förutom värdepappersinnehavare kan vara oförsäkrade insättare och motparter i olika finansiella transaktioner banken är involverad i (Simon, 2002).

4.3.2 Indirekt- och direkt Market Discipline

Direkt *Market discipline* är den form av kontroll eller inflytande marknadsaktörer har på en banks handlande. Det sker genom att bankens finansiella instrument prissätts utifrån den riskprofil banken anses ha. Då banker måste emittera skuldcertifikat regelbundet anses ofta direkt *Market discipline* utövas av långgivare snarare än aktieägare (Simon, 2002).

Indirekt *Market discipline* är prisinformation, från både primära och sekundära marknader med emitterade värdepapper från en bank, som ger en signal om bankens risknivå. Om den signalerar en ökad risk i banken så kommer motparter, till exempel fordringsägare samt potentiella investerare, att kräva högre avkastning på bankens värdepapper. Det yttersta beviset på att marknadens aktörer anser att en bank har tagit för stora risker är att de vägrar att ha något att göra med banken. Sådana former av signaler kan även vara till användning för tillsynsmyndigheter när de ska bedöma en banks risknivå (Simon, 2002).

Vissa anser att underställda lån och obligationer är två former av värdepapper som är extra bra på att utöva både direkt- och indirekt *Market discipline*. Detta eftersom dessa värdepapper har lägst prioritet vid en eventuell konkurs (Simon, 2002).

4.3.3 Aktier vs. skuld

Vad gäller mängden samt kvalitén på information som finns tillgänglig för bankers aktier respektive emitterad skuld, anses för indirekt *Market discipline* bankers aktier vara en bättre signal på risknivån. Detta bland annat då antalet banker som emitterar skuldcertifikat publikt är mycket färre jämfört med antalet som har börsnoterade aktier. Marknaden för bankaktier är mer likvid och har större omsättning samt bevakas av fler analytiker. Aktiepriser är därför mer effektiva än obligationspriser när det gäller att avspegla risknivå. Signaler om risknivå utifrån värderingen av en aktie används i stor utsträckning av marknadsaktörer samt även av tillsynsmyndigheter (Simon, 2002).

4.3.4 Kritik mot Market Discipline

En fungerande och effektiv *Market discipline* ställer höga krav på att den information som lämnas från banker till investerare är aktuell och korrekt. En hög grad av öppenhet samt effektiva policys för utlämning av information i bankerna är också avgörande. *Market discipline* kan i princip endast appliceras på de banker som har utfärdat värdepapper som handlas på publika marknader, d.v.s. där det finns marknadspriser (Simon, 2002).

Avsikten med direkt *Market discipline* är att begränsa banker från att ta för mycket risker, detta genom att marknaden kräver väldigt hög avkastning på riskfyllda transaktioner eller helt enkelt inte gör affärer med en bank som anses utgöra ett för högt risktagande. Men direkt *Market discipline* kan även tolkas som att det leder till att bankerna endast begränsas från risktagande som inte är rätt prissatt. Det leder snarare till en bedömning huruvida risk är rätt prissatt istället för ett mer ansvarsfullt och begränsat risktagande (Simon, 2002).

4.3.5 Sammanfattning

Market discipline fungerar effektivt när prissättningen av en banks värdepapper avspeglar bankens verkliga underliggande risk. Det kan begränsa banken från ett alltför stort risktagande direkt vid emittering av skuldcertifikat samt indirekt, när sekundära marknadspriser kommunicerar en banks verkliga risk till marknadens aktörer samt till tillsynsmyndigheter (Simon, 2002).

Market discipline kan fungera som ett komplement till statliga skyddsnät och regleringar men också som en indikation på att en investering kan innebära ett

risktagande. Det är inte självklart att market discipline leder till att marknaden begränsar bankers risktagande utan att marknaden istället endast prissätter värdepapper i förhållande till deras risk (Simon, 2002).

I artikeln "Market Discipline in Banking reconsidered" (2004) diskuteras huruvida market discipline kan fungera om det finns för extensiva statliga skyddsnet. Här menas att skyddsneten kan bidra till att bedömningen av risknivån blir lägre i och med att skyddsnetet finns med som en form av sista utväg vid konkurs. Statliga garantier ställs på detta sätt delvis emot marknads egna krav på kompensation för risk vid en investering. Icke prioriterade värdepapper anses vara det bästa redskapet för *Market discipline*.

4.4 Transparens

Under de senaste åren har investeringar på aktiemarknaderna världen över ökat. Utvecklingen har visat att det inte längre endast är sakkunniga börsanalytiker som investerar utan numera investerar även gemene man på aktiemarknaderna. Utvecklingen har också gått mot att människor från alla delar av samhället har börjat investera i aktier och det är inte längre endast höginkomsttagare som väljer att förvalta sitt kapital på börsen. Därmed har antalet individuella investerare ökat och det finns idag betydligt många fler intressenter på världens kapitalmarknader. Troligtvis beror utvecklingen på att det funnits en tillit till dagens kapitalmarknader. Viktigt att poängtera är att denna utveckling har ägt rum under en relativt kort tidsperiod och att det fört med sig nya förutsättningar för både företag och reglerande myndigheter och institutioner. Diskussionen om vem ett företags finansiella rapporter ska riktas till har i och med denna utveckling blivit aktuellt (CPA Journal, 2007).

Den finansiella rapporteringen har historiskt sett riktats till investerare och kreditgivare. Anledningen är att besluten som dessa intressenter tar är relativt lätta att förutsäga ur företagets synvinkel. Motivet kan också ses vara att investerares och kreditgivares beslut påverkar företaget direkt till skillnad från övriga intressenters indirekta påverkan (CPA Journal, 2007).

Enligt FASB (Financial Accounting Standards Board) ska den information som presenteras i ett företags finansiella rapporter vara heltäckande och förståelig för de som har betydande ekonomisk kunskap. Dock säger även FASB att informationen ska vara förståelig för professionella likaväl som ej professionella intressenter och konstaterar samtidigt att kunskapsnivån hos intressenter varierar stort (CPA Journal, 2007).

Trots att reglerande myndigheter och institutioner reserverar för vikten av att finansiella rapporter ska riktas till den genomsnittlige medborgaren (som i exemplet

ovan), finns det ett genomgående drag där fokus för rapporterna ligger på sofistikerade investerare och kreditgivare. Kravet på den individuella investerarens kunskap kan alltså ses vara för hög och debatten kring investerarens förmåga präglas till mångt och mycket av vem den genomsnittliga medborgaren är och vilka förkunskaper denne har (CPA Journal, 2007).

4.5 Värdering

För att öka de finansiella institutens transparens har värderingsmetoden "Värdering till verkligt värde" fått ökat utrymme i den offentliga debatten. Vikten av öppenhet gällande denna metod är något, som mycket mer än annat, uppdagats i och med den rådande finanskrisen. "Värdering till verkligt värde" syftar till att värdera tillgångar till dess verkliga värde, alltså inte till det bokförda värdet.

International Accounting Standards Board (IASB) har i rapporten, *Improving Disclosure about Financial Instruments*, diskuterat detta ämne. Målet med rapporten är att förbättra informationen kring värderingsmodeller, metoder och osäkerheten kring dessa modeller. Rapporten är en utveckling för att förbättra och klargöra IFRS 7 med avseende på öppenhet gällande värdering av finansiella instrument och likviditetsrisken i och med dessa instrument (IASB, 2009).

IFRS 7 är obligatoriskt och kvantitativ och kvalitativ riskinformation som skall tillämpas av alla noterade bolag. Det syftar till att öka genomsynligheten i företagets finansiella instrument samt den risk som dessa medför. Som ett önskat resultat av den ökade insynen ska det hjälpa investerare att bedöma betydelsen av de finansiella instrumenten, i form av dess påverkan på bolagets resultat och förmåga att generera framtida kassaflöden. Investerarna ska även i och med detta kunna bilda sig en uppfattning om företagets riskhantering i och med dessa instrument. Som exempel kan nämnas att företag skall redovisa hur stor del av förändringen i det verkliga värdet i krediter som är beroende av förändring i kreditrisken. Detta ger information om företagets kreditkvaliteter, oavsett om krediterna är förfallna eller nedskrivna på balansdagen (Balans, 2008).

För varje typ av risk ska det lämnas kvalitativa upplysningar, innefattande en beskrivning av riskexponeringen, företagets mål, principer och tillhörande metoder för att hantera och mäta den tillförda risken (Balans, 2008). Det ska finnas en sammanfattning av de kvantitativa uppgifterna för varje risktyp. IFRS 7 innefattar även ett krav på en känslighetsanalys, en analys som ska visa på hur företagets resultat och egna kapital påverkas av sannolika relevanta förändringar i marknadsrisken (Balans, 2008).

En analys av likviditetsrisken och redogörelse för hantering ska även lämnas, dock endast för finansiella skulder. En definition av kapital ska även förmedlas utifrån företagets perspektiv (Balans, 2008).

I IASB:s rapport, *Improving Disclosure about Financial Instruments*, för förbättringar till IFRS 7 förs diskussioner kring information med hänsyn till risken i och med *off balance sheet finance*, värdering utifrån verkligt värde, finansiella instrument och likviditetsrisken. Följande preliminära förslag lades fram för att tackla problemet med likviditetsrisken:

- En kvantitativ analys för hanteringen av likviditetsrisk som följd av derivatinstrument och övriga instrument skall förmedlas

För att tackla problemet med risken i och med värdering till verkligt värde rekommenderades företagen att gruppera och förmedla riskmått utifrån en hierarkisk ordning. Den hierarkiska ordningen som föreslås ser ut som följande:

- Nivå 1: Värdering av verkligt värde med hjälp av priser på identiska tillgångar på en aktiv marknad
- Nivå 2: Värdering av verkligt värde utifrån tekniska analyser baserade på observerbar marknadsinformation
- Nivå 3: Värdering av verkligt värde med hjälp av tekniska analyser som ej baseras på observerbar marknadsinformation

4.6 Off-balance-sheet finansiering

Med hjälp av *off-balance-sheet* finansiering kan företag ta upp skulder som inte syns på balansräkningen, företag kan även föra över risker från moderbolag till dotterbolag, för att på så sätt minska moderbolagets riskexponering. Detta stärker företagets finansiella ställning på pappret, men denna skuldsättning innefattar liksom andra skulder en risk. Den specifika risk som förknippas med *off-balance-sheet* finansiering är inget som kan läsas ur balansräkningen. Alltså som ett led i möjligheten att ta upp skulder utanför balansräkningen minskar transparensen, eftersom läsaren av årsredovisningen ej görs medveten om denna risk (Lander & Auger, 2008). Risken med *off-balance-sheet*

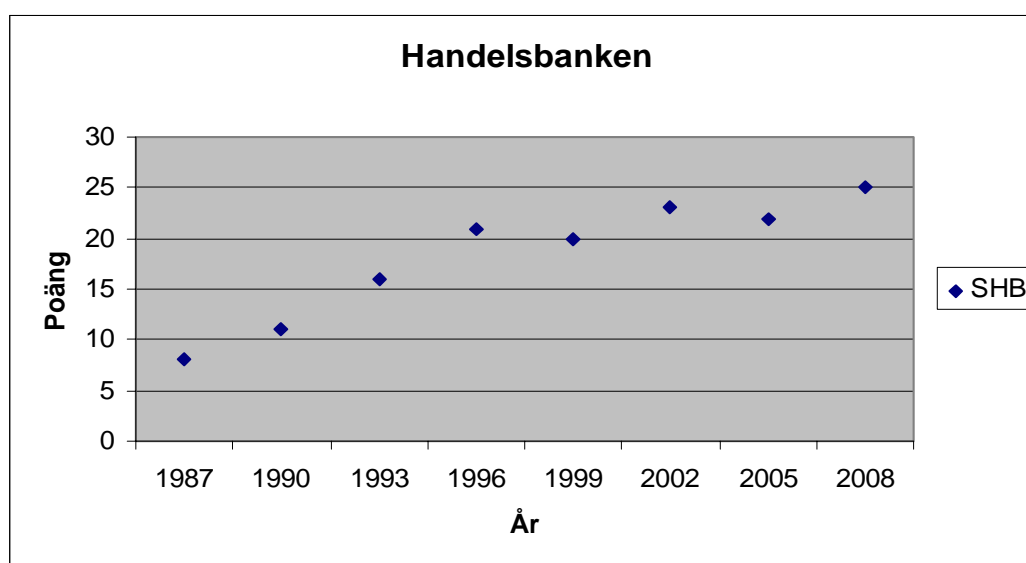
finansiering kan sägas ha uppdagats i och med Enron skandalen, då de lyckades gömma miljarder i skulder i dotterbolag (Powers *et al.*, 2002).

5 Resultatredovisning

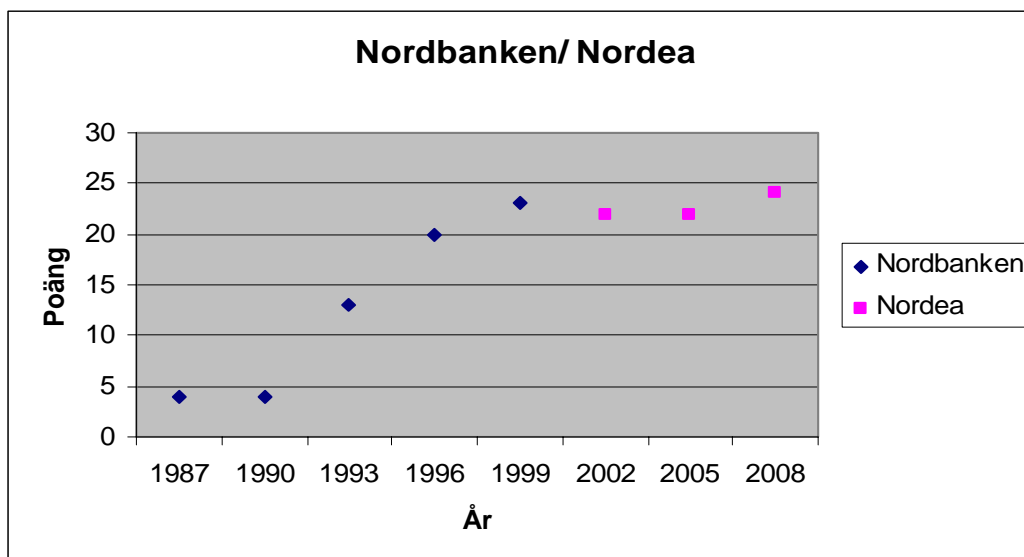
I detta avsnitt redogörs för de resultat från studiens innehållsanalys som har formats utifrån den offentliga debatten i kapitel fyra. Analysen bygger på de avsnitt i årsredovisningarna som anses mest utmärkande. Analysen byggs upp med hjälp av litteraturen, vilken har redogjorts för i kapitel två.

5.1 Resultat från innehållsanalysen

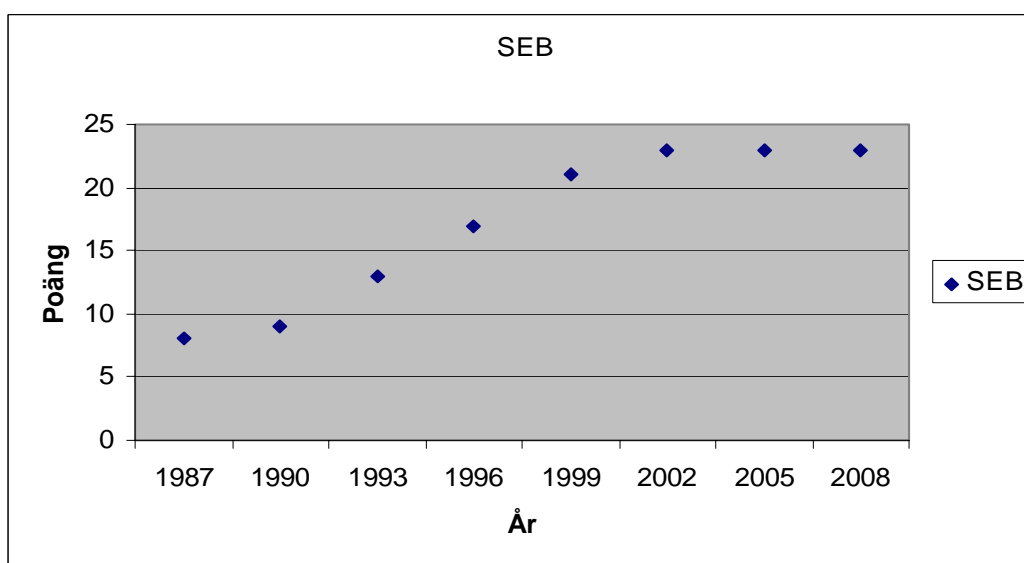
Diagrammen nedan illustrerar totala antalet poäng i innehållsanalysen år för år. I diagrammen går det tydligt att se trenden mot mer omfattande kommunikation av riskhantering. Tidsperioden är 1987-2008 och årsredovisningar har studerats med ett intervall om vart tredje år. Diagrammen är till för att få en översiktlig bild av utvecklingen. För specifikation på frågorna i innehållsanalysen se appendix 2.

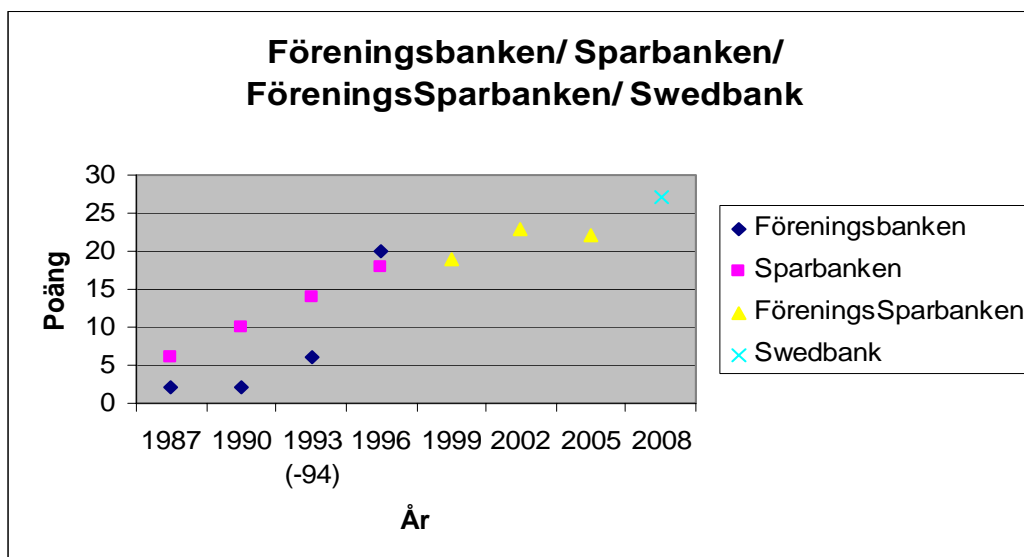
Figur 2. Handelsbanken. I diagrammet illustreras Handelsbankens totala poäng i innehållsanalysen under perioden 1987-2008.

Figur 3. Nordbanken/ Nordea. I diagrammet illustreras Nordbankens och Nordeas totala poäng i innehållsanalysen under perioden 1987-2008.

Figur 4. SEB. I diagrammet illustreras SEB:s totala poäng i innehållsanalysen under perioden 1987-2008.

Figur.5 Föreningsbanken/ Sparbanken/ FöreningsSparbanken/ Swedbank. I diagrammet illustreras Föreningsbankens, Sparbankens, FöreningsSparbankens och Swedbanks totala poäng i innehållsanalysen under perioden 1987-2008.

5.2 VD-ord

I studiens innehållsanalys analyserades VD-ordet som ett separat avsnitt. Faktum är att VD-ordet kan spela en stor roll i förståelsen för bankernas och övriga företags verksamhet. Detta är den första delen i årsredovisningen som läsaren möter och utifrån det avsnittet skapas en bild av bankens finansiella tillstånd och påverkande faktorer. Ett välformulerat VD-ord innehållande intressanta faktorer som påverkar banken kan leda till att öka transparensen och förståelsen för bankens verksamhet och den risk som banken exponeras för.

Generellt kan sägas, efter läsning av årsredovisningarna, att VD-ordet inte fyller någon funktion som informationskälla för bankernas riskexponering. Det är ytterst svårt att få en bild av bankens risker och faktiska finansiella tillstånd utifrån läsningen av VD-ordet. De ekonomiskt positiva resultaten förklaras till stor del av bankernas interna handlanden samtidigt som de negativa resultaten i majoritet förklaras av externa faktorer. Den tidsperiod som studien syftar till att undersöka innehöll flertalet viktiga händelser på de finansiella marknaderna, som exempelvis finansbolagskrisen och IT-bubblan i början av 90-talet respektive 2000-talet som till stor del kan förklaras av bankernas ökade risktagande. Det är intressant, efter läsningen av VD-ordet, att det väldigt sällan går att utläsa någon kritik mot bankens egen verksamhet utan istället förklaras händelserna

utifrån de makroekonomiska faktorerna och kriserna i sin helhet. Ett typexempel av hur negativa händelser förklaras med externa faktorer är följande citat från Swedbanks årsredovisning 2008:

”I de baltiska länderna har fokusering på risk- och kreditarbete ökat successivt, inte minst mot bakgrund av den makroekonomiska utvecklingen” (Swedbank, 2008, s.5)

Enda formen av självkritik i VD-ordet kan läsas i Sparbankernas Banks årsredovisning 1990 där VD Göran Collert uttryckte följande:

”Med facit i hand kan det konstateras att konkurrensen under senare år pressat fram orealistiskt risktagande i kreditgivningen hos flera av finansbolagen – med överbelåning som följd” (Sparbankernas Banks Årsredovisning, 1990 sid. 4).

Detta resonemang kan få stöd av Hendriksen & Van Breda vilka säger att företagen i stor utsträckning försöker framställa en så bra bild som möjligt av företaget genom sina ekonomiska rapporter. Resonemanget kan även stödjas utifrån Aerts studie från 2005 i Accounting, Organizations and Society som dels visade att börsnoterade företags kommunikation till stor del är av opportunistisk karaktär och syftar mycket till att skydda sig själva och Gibbins studie från 1990 visade att detta i stor utsträckning gällde företag som var beroende av kapitalmarknaden.

5.3 Riskhantering

Vid läsning av årsredovisningar från 1993 och framåt har riskhantering fått ett ökat utrymme i bankernas verksamhet samt i årsredovisningarna.

I SEB:s årsredovisning från 1993 skriver de att de har format en enhetlig kredit- och portföljpolitik samt förbättrat systemen för riskkontroll. De skriver i årsredovisningen 1999:

”För att ytterligare förbättra genomlysningen av bankens risker, har under 1999 förbättrade rutiner införts för att regelbundet utföra stresstest och scenarioanalys på nuvarande finansiella ställning.” (SEB, årsredovisning 1999, s. 5)

I deras strategi på sidan 5 skriver de om utvecklingen av riskhantering och ekonomistyrnings system för att klassificera och prissätta risken. De redogör för det

databaserade riskkontrollsystemet för hantering av ränterisker och redogör för de påverkande faktorerna nämligen, storlek, förfallostruktur och volatiliteten på marknaden. I 1999 års årsredovisning redogör de för *Capital at Risk* vilket kan likställas med Economic Capital. De beskriver även metoden för att räkna ut denna, vilken beskrivs som en statistisk modell med ett konfidensintervall på 99,97 procent samt belyser tydligt att detta motsvarar kapitalkravet för att få högsta rating. En slutsats som eventuellt kan dras är att rating instituten utgör en viktig drivkraft till den integrerade riskhanteringen, vilket stöds av Annette Mikes studie om Enterprise Risk Management från 2009. SEB var relativt tidiga med att försöka kvantifiera risk, detta genom att exempelvis räkna ut *Capital at Risk*. Dock kan sägas att SEB på senare år har integrerat riskhanteringen i hela organisationen vilket har gett den en stor del i det strategiska beslutsfattandet. Det kan tänkas att SEB som organisation tillämpar det Annette Mikes kallar för holistic risk management, men det går ej fastslå detta utan vidare observationer eller intervjuer.

Trenden tyder på att samtliga banker har anammat de statistiska metoderna som föreligger för att räkna ut och kvantifiera risk. Ingen kritik mot dessa metoder kommuniceras i årsredovisningarna. De beskriver att modellerna bygger på statistiska antagande utifrån historiska händelser. McGoun riktar kritik mot dessa modeller i form av att det är svårt att bedöma om tidigare förutsättningar kan översättas till dagens. Han menar att det finns ekonomiskt viktiga omständigheter, vilka betraktas som riskfyllda, men som anses sakna relevanta historiska exempel, som således inte inkluderas i modellerna. McGoun kallar detta för *reference class problem*. En aktuell fråga är hur den finansiella situationen hade sett ut idag om bankerna hade tagit hänsyn till den ökade komplexiteten i finansiella instrument och en eventuell finanskris i beräkningarna.

Bankerna nämner i årsredovisningarna att kontinuerliga stresstester genomförs. Men merparten av bankerna kommunicerar inga resultat av dessa stresstester. För att söka svar på dessa stresstester kan tänkas att läsaren måste söka sig bortom eller bakom rapporterna. Faktum är att utfallen av dessa stresstester skulle vara ytterst intressanta för att kunna bilda sig en bild av bankens finansiella ställning. Det skulle också vara av yttersta vikt att se till de faktorer som är inkluderade i dessa stresstester, exempelvis om bankerna innan den rådande finanskrisen räknat med den extraordinära negativa utvecklingen på världens börser och fastighetspriser. I SEB:s årsredovisning 2008 skriver de följande:

”Vid mätning av marknadsriskexponering är det viktigt att skilja mellan sådana mått som försöker skatta förluster i normala marknadsförhållanden och sådan som koncentrerar sig på extrema förhållanden.” (SEB, Årsredovisning 2008, s. 44)

Någon kommunikation av påverkan på bankerna av dessa extrema förhållanden kommuniceras i majoritet inte, vilket skulle vara intressant för att få en övergripande bild av företagets riskexponering och vad den innebär. Ytterligare exempel på kort men abrupt kritik mot riskhantering finns i Handelsbankens årsredovisning 2005:

”Eftersom VaR bygger på modellantaganden är det viktigt att fortlöpande verifiera modellens effektivitet. VaR är ett bra estimat för risken under normala omständigheter men fångar inte enskilda extrema marknadsrörelser.” (Handelsbanken, 2005, s. 46)

Enda banken som redogör för dessa stresstest är Handelsbanken, där de exempelvis har räknat med värsta falls scenarion för deras tradingportfölj. Detta bidrar till att läsaren av deras årsredovisning kan skapa sig en bättre helhets bild av bankens riskexponering. Stresstesten är dock tillbakablickande, för att ytterligare förbättra transparensen är framåtblickande stresstester önskvärda. Ett exempel på Handelsbankens stresstest av likviditetsrisken återfinns på sidan 59 i årsredovisningen 2008.

5.4 Prognoser

Vad som saknas i bankernas årsredovisningar är mer utförliga framtids prognoser. I FöreningsSparbankens årsredovisning 2005 uttrycker de tydligt att inga framtida prognoser lämnas med motiveringen att de är starkt påverkade av makroekonomiska förändringar. De skriver under rubriken Utsikter för 2006:

”FöreningsSparbanken påverkas starkt av makroekonomiska förändringar som banken själv inte råder över” (FSB Årsredovisning, 2005, s. 27)

Framtids prognoser med kommunikering av de makroekonomiska förändringarna som påverkar banken skulle kunna bidra till ökad transparens och förståelse för den risk bankerna utsätts för och hur starkt påverkade de är av dessa. Detta är något som kan tänkas komma som ett resultat av den rådande finanskrisen.

Det kan kopplas till att informationen i årsredovisningar, vilket Belkaoui diskuterar kring, ska vara full, rättvisande och adekvat men att det inte finns någon klar definition av dessa begrepp. I detta sammanhang kan det vara lämpligt att diskutera kring begreppet full information. Den generella definition är att all information som kan vara av intresse för ett företags intressenter ska kommuniceras. Frågan är om inte framtida prognoser i årsredovisningarna är av intresse för bankernas intressenter samt för förståelsen av den

risk de exponerar sig för. Detta och mycket annat i årsredovisningarna belyser problematiken i dessa begrepp. Då begreppen endast är en form av indikation av betydelsen betyder det att bankerna kan forma informationen utifrån interna incitament och bedömningar. A. Bedford (1973) menar att för att kunna bilda sig en rättvisande bild av ett företag är det av stor vikt att inte endast se till de allmänt accepterade redovisningsnormerna. Bankernas kommunicerade riskinformation har till mångt och mycket utvecklats utifrån nya regleringar och direktiv, Basel II exempelvis. Frågan är hur mycket av informationen som är frivillig från bankerna. Om bankerna eventuellt skulle kunna se förbi de allmänt accepterade redovisningsnormerna skulle transparensen kunna öka. En förklaring till varför det inte är så är det så kallade gränsdragningsproblemet som Hendriksen & Van Breda diskuterar. Faktum är att avslöjande av för mycket information är skadligt för företag med tanke på konkurrensfördelar.

5.5 Derivatinstrument

Användandet av derivatinstrument är något som har ökat markant under senare år på de finansiella marknaderna. Handel och övrig användning av dessa är dock något som i bankernas årsredovisningar kan spåras ända tillbaka till 1993. I SEB:s årsredovisning från 1993 går det att läsa att de under året haft en stark ökning i användandet av derivatinstrument.

Derivatinstrument och dess värde är direkt beroende av den underliggande tillgången som de är kopplade till. Som ett resultat av detta föreligger det en risk kopplad till denna tillgång. Bankerna är dåliga på att kommunicera risken som föreligger i den underliggande tillgången om ens specificera den underliggande tillgången. Derivat redovisas som en tillgång när de har ett positivt marknadsvärde och som en skuld när det har ett negativt marknadsvärde. Som ett resultat av detta kan det förekomma fluktuationer på grund av att derivaten är beroende av dess underliggande tillgång. Alltså kan de ena året dyka upp som en stor tillgångspost i balansräkningen och andra året dyka upp som en står skuldpost. Det existerar således en risk i den underliggande tillgången och den risken är att balansräkningen kommer att skilja sig avsevärt som ett resultat av den underliggande tillgången.

Denna bristfälliga kommunikation av risk som finns i och med derivatinstrument och den underliggande tillgången, vilket kan tyda på oklar praxis. Ett resultat av detta kan bli att bankerna i framtiden måste bli bättre på att kommunicera den risken, detta för att öka transparensen och förståelsen för derivatinstrument. IASB:s rapport från 2009

Improving Disclosure about Financial Instrument kan ses som ett resultat av denna oklara praxis och utfallet av rapporten är ännu att vänta.

5.6 Riskpolicy och operationell risk

Under perioden som innehållsanalysen sträcker sig över kan en generell utveckling av riskkommunikationen tydas. Till en början finns det inga separata riskavsnitt utan det nämns sporadiskt i några av årsredovisningarnas VD ord. Efter studiens halva tidsperiod har denna bild förändrats och separata riskavsnitt blir allt vanligare. Under riskavsnittens framväxt läggs tyngdpunkten till en början på kommunikationen av kreditrisk och marknadsrisk. Framför allt kommuniceras kreditrisken i de tidiga årsredovisningarna vilket kan ses som en naturlig utgångspunkt för årsredovisningarnas riskavsnitt. Detta då kreditrisk är den risk som primärt påverkar bankens verksamhet och ur bankernas perspektiv är lätt att kvantifiera. Under andra halvan av undersökningens tidsperiod blir riskavsnitten allt mer omfattande och sofistikerade. Till viss del hjälper denna utveckling läsaren att skapa sig en bild av vilken risk som banken exponerar sig inför. Å andra sidan kan även de utökade riskavsnitten förvirra läsaren och snarare präglas av tomt prat än konkret information. Vidare får marknadsrisken även en betydande plats i riskavsnitten. Marknadsrisken kan också anses vara relativt lätt att kvantifiera ur bankens perspektiv. Däremot kommunicerar bankerna inte den operationella risken i samma utsträckning. Som nämdes i litteraturgenomgången är den operationella risken svår att mäta. Detta kan vara en anledning till hur bankerna behandlar denna risk i årsredovisningen. Under större delen av undersökningsperioden innehåller kommunikationen av den operationella risken endast en definition av risken och resonemang om hur den kan hanteras.

”Framgångsrik hantering av operativ risk förutsätter god intern kontroll och kvalitetssäkring, vilket bäst uppnås med hjälp av ett system för riskhantering, bra ledarskap och kompetent personal” (Nordea Årsredovisning, 2005, s. 44)

Föregående citat är ett bra exempel på hur kommunikationen av den operationella risken ser ut i majoriteten av de analyserade årsredovisningarna. Utöver detta resonemang och en definition av operationell risk förekommer också en diskussion kring alla de kommittéer som bankerna har upprättat för att hantera denna typ av risk. För den utomstående läsaren kan denna information ses vara helt onödig då inget konkret förmedlas. En utomstående läsare har liten möjlighet att via en årsredovisning få insikt i hur dessa kommittéer verkar och därför bidrar informationen inte till bilden av bankens riskhantering.

I och med Basel II och publikationen av det nya kapitaltäckningsdirektivet kan förändringar i riskavsnitten utläsas. Som ett exempel på direktivets verkningar kan en mer konkret information om den operationella risken utläsas från SEB:s årsredovisning 2008.

Under 2008 fick koncernen myndighetsgodkännande att använda internmätningmetoden (Advanced Measurement Approach) vid beräkning av myndighetskapital för operationell risk. Tillståndet är ett kvitto på koncernens erfarenhet av och kunskap om hantering av operationell risk vad gäller incidentrapportering, förlustrapportering, kapitalmodellering och utvärdering av processkvalitet (SEB Årsredovisning, 2008, s. 47).

Detta ger en mer konkret information som gör att läsaren kan skapa sig en bättre bild av riskhanteringen. Om läsaren ytterligare är intresserad av bankens riskexponering kan denne vända sig till Basel II dokumentet. Till skillnad från det tidigare citatet framgår här kommunikationen av den operationella risken tydligt.

5.7 Off-balance Sheet finansiering

I stora drag går det att utläsa trender i svaren på frågorna i innehållsanalysen. Dock ska undantag noteras varav ett är svaren på frågan om banken kommunicerar risker i och med *off-balance-sheet* finansiering. Att döma av svaren har det inte skett någon tydlig utveckling i hur väl bankerna kommunicerar dessa risker. Bankerna listar *off-balance sheet* tillgångar och skulder i noter till redovisningen och hur de listar dem skiljer sig från bank till bank. Därtill visade innehållsanalysen på att årsredovisningarna för de enskilda bankerna saknade regelbundenhet i hur *off-balance-sheet* finansieringen noteras. I ett fåtal av bankernas årsredovisningar behandlas dessa tillgångar och skulder i avsnittet för risk eller förvaltning, och när de behandlas kommuniceras inte den risk som banken exponerar sig för sig genom dessa positioner. Den oregelbundenhet som innehållsanalysen visar, tyder på att det råder en oklar praxis för hur risk i samband *off-balance-sheet* finansiering ska behandlas i årsredovisningen. Bristen på praxis inom detta område gör det problematiskt för läsaren att skapa sig en komplett bild av bankens riskexponering och har samtidigt gjort den tidigare nämnda frågan till en av de mest svårtydliga frågorna i innehållsanalysen.

Hur bankerna väljer att redovisa *off-balance sheet* finansiering grundar sig inte bara i oklar praxis utan det kan också förklaras med möjligheten som denna typ av redovisning skapar. En möjlighet till att uppvisa en bättre balansräkning, bland annat med en lägre

skuldsättningsgrad. Med detta i åtanke blir det extra viktigt att det finns klar praxis för redovisning av *off-balance-sheet* finansiering.

Operationell leasing är ett exempel på *off-balance-sheet* finansiering och redogörs för i noterna till redovisningen. Operationell leasing innebär kontinuerliga betalningsåtaganden för banken och därmed även en finansiell risk. Ett bra exempel på hur bristfällig kommunikationen av risk i samband med operationell leasing kan se ut åskådliggörs i Swedbanks årsredovisning 2008.

”Avtalen avser i huvudsak lokaler där koncernen är hyrestagare. Det sammanlagda beloppet av framtida minimileasingavgifter som hänför sig till icke uppsägningsbara avtal fördelar sig på förfallotidpunkter enligt nedan” (Swedbank årsredovisning, 2008, s. 73).

Citatet tillsammans med uppställningen av leasingkostnaderna är det enda som redogörs för i samband med den operationella leasingen som Swedbank åtar sig under 2008, ingen ytterligare kommentar som reserverar för dess risk förekommer i riskavsnittet. Ur läsarens perspektiv bidrar informationen i exemplet knappast till att bilda en uppfattning av bankens riskexponering.

5.8 Kreditvärdighet

En banks kreditvärdighet, så kallad *rating*, är avgörande för bankens kostnader vid upplåning. En bra kreditvärdighet är viktig att kommunicera till alla bankens intressenter. Detta då det fungerar som en kvalitetsstämpel samt som en bra jämförelse med andra banker och finansiella institut eftersom några få ratinginstitut värderar de flesta banker och kreditbetygen är allmänt erkända. Det är inte alltid lätt att förstå vad de olika kreditbetygen innebär. I årsredovisningarna kommenteras dock oftast de olika ratinginstitutens beslut samt betygen redovisas i tabeller utifrån vilka man kan avläsa var på betygskalan respektive bank ligger.

I de fyra storbankernas årsredovisningar återfinns kreditbetygen i förvaltningsberättelsen. De mest frekvent redovisade kreditbetygen kommer från: Fitch, Moody's och Standard & Poor's. Gemensamt för storbankerna är att de under nästan samtliga år i innehållsanalysen har kommunicerat sin egen kreditvärdighet samt även från flera olika kreditinstitut i sina årsredovisningar. Föreningsbanken gjorde inte det 1987, -90 och -93 samt Nordea gjorde inte det 1987 och -90. Intressant är att Handelsbanken under bankkrisåren 1990 och 1993 valde att inte redovisa kreditvärdigheten som tidigare

gjordes. I VD ordet i 1993 års årsredovisning nämner dåvarande VD Arne Mårtensson att banken fått sämre rating men kommenterar inte ytterligare.

I Annette Mikes studie av *Enterprise Risk Management* nämns som exempel att om ett företag vill ha högsta kreditbetyg hos Standard & Poor (AA) ska det ekonomiska kapitalet räcka för att företaget skall vara kreditvärdigt i ett år med ett konfidensintervall på 99.97 procent. Economic Capital och risk hänger ihop då Economic Capital är total risk kvantifierat utifrån ett kapitalmätt. I och med att Economic Capital fått en allt större roll på senare tid (Nordea införde det i sin årsredovisning som första bank 1996) bidrar rating som incitament till bättre riskhantering. Kreditbetyg spelar alltså i högsta grad en betydelsefull roll vid bedömning av en banks riskprofil. I första hand bestämmer kreditbetygen hur mycket en bank måste betala när de själva lånar pengar, men det säger även något om tillståndet i en bank då det bakom ett kreditbeslut ligger omfattande analys från kreditinstituten.

Sammanställning av de fyra svenska storbankernas kreditbetyg från tre ratinginstitut 2008. Handelsbanken och Nordea har högst rating av de fyra storbankerna.

Rating svenska storbankerna 2008	Moody's		Standard & Poor's		Fitch	
	Kort	Lång	Kort	Lång	Kort	Lång
Handelsbanken	P-1	Aa1	A-1+	AA-	F1+	AA-
Nordea	P-1	Aa1	A-1+	AA-	F1+	AA-
SEB	P-1	Aa2	A-1	A	F1	A+
Swedbank	P-1	A1	A-1	A	F1	A+

Tabell. 1 Rating Svenska storbankerna 2008.

5.9 Kapitalkrav

Handelsbanken och SEB redovisar sina respektive kapitalkrav samt redogör för de faktorer som påverkar kapitalkravet samtliga år i innehållsanalysen. Nordea och Swedbank har endast utelämnat det någon enstaka gång. Bankernas kapitalkrav har påverkats avsevärt av de regleringar, i form av Basel II, som infördes i Sverige i februari 2007. I Basel II behandlar Pelare 1 kapitalkrav och bestämmer minsta kapitalkrav. I Pelare 1 står det att kapitalbasen skall reflektera bankens riskprofil. Det är framförallt

valet av värderingsmetod vid beräkning av kapitalbasen som påverkats av de nya reglerna. Enligt de nya reglerna finns två huvudsakliga metoder för att beräkna kapitalkravet för kreditrisker. Schablonmetoden och den mer avancerade metoden för intern riskklassificering (IRK). Samtliga storbanker har ansökt hos Finansinspektionen om att få använda sig av IRK-metoden och denna har implementerats i större delarna av bankernas verksamheter 2008. Bankerna har lagt ner omfattande arbete på att implementera dessa. I och med IRK-metoden görs mer distinkta skillnader på krediter utifrån deras riskklasser och kapitalkraven på utlåning i riskklasser med mycket låg risk ger upphov till lägre kapitalkrav. De svenska storbankerna har stor utlåning till privatpersoner i låga riskklasser och därför har kapitalkraven minskat för dessa grupper och eftersom de står för stora delar av bankernas utlåning har kapitalkraven även minskat totalt i bankerna. Det finns även nya metoder för beräkning av kapitalkrav för operationell risk i Basel II. Även här innebär en effektiv hantering av operationella risker att lägre kapitalkrav kan uppnås.

5.10 Riskmätning

Att kunna mäta risk har de senaste åren blivit högaktuellt och frågan är om de metoder som används idag för att mäta risk är tillräckligt effektiva samt om de bidrar till att minska högt risktagande. Basel II har tillkommit relativt nyligen och ämnar till att förbättra identifiering av risk samt bättre anpassa kapitalkrav för olika typer av risker. I storbankernas årsredovisningar finns i princip ingen kritik mot de metoder som används i riskhanteringen. Att man inte vill framhäva sina dåliga sidor i årsredovisningen är förståeligt men ett mer kritiskt tänkande skulle kunna vara positivt för att öka förståelsen av riskhanteringen. McGoun kritiserar att det idag till största del är statistik baserad på historiska data som används i modellerna för att mäta risk. Han menar att historiska förutsättningar inte kan användas för att mäta risk på ett bra sätt idag då det finns för stora skillnader. Denna kritik blir påfallande bekräftad under kristider som dagens finanskris. När kortsiktiga extrema händelser förändrar hela det finansiella systemets förutsättningar, men är även intressant att beakta för de åren som har lett fram till finanskrisen. Bankerna kommunicerar de problem som de har fått i och med finanskrisen enbart som resultat av den dramatiska omvärldsutvecklingen. Inget sägs om hur riskhanteringen fungerat samt om den varit otillräcklig på något sätt. Den riskhantering som till mångt och mycket bidragit till att finanskrisen utvecklats. SEB skriver i 2008 års årsredovisning:

Ökat behov av transparens -
En innehållsanalys av de fyra svenska storbankernas årsredovisningar

”Under 2007 och 2008 års marknadsturbulens noterade SEB, genom studium av historiska data, att VaR- modellen i genomsnitt underskattade 99-percentilen med 23 procent.” (SEB, 2008, s. 45)

SEB har efter det vidtagit åtgärder för att bemöta detta. SEB skriver även att det är med hjälp av stresstester som extrema förhållanden ska analyseras. Handelsbanken har som enda bank bland de fyra storbankerna redovisat för olika stresstester i årsredovisningarna för 2005 och 2008, men dessa blickar bakåt i tiden. Det är alltså i huvudsak historiska data som analyseras och det är positivt om det kan leda till att det inte upprepas igen men som i så många fall sker denna analys i efterhand, efter att resultat fallit ut.

En stor del i 2000-talets finanskris har den enorma värdepapperisering av olika typer av krediter, så som kreditkorts-, bil- och huslån, haft. Det har blivit en mer avancerad kreditmarknad. Att låna ut med hög risk och sedan värdepapperisera dessa och sälja dem vidare för att bli av med risken har varit finanskrisens signum. Diskussion kring detta har varit i princip obefintlig i storbankernas årsredovisningar förutom Handelsbanken som under risk- och kapitalhanteringsavsnittet i 2008 års årsredovisning skriver följande:

”Det strikta förhållningssättet till risk innebär också att banken kan vara en stabil och uthållig affärspartner till kunderna. Bankens syn på kundrelationerna visar sig också i att banken behåller krediterna i sin egen bok istället för att värdepapperisera och sälja dem vidare” (SHB, 2008, s.50)

6 Slutdiskussion

Efter det förda resonemanget kring innehållsansalysens resultat i resultatredovisningen ämnar detta kapital att redogöra för de generella mönster som kunnat utläsas i det empiriska materialet. Alltså är det nu dags att besvara den forskningsfråga som ställdes i början av studien, hur kommunicerar de fyra svenska storbankerna sin riskhantering i årsredovisningarna? Därtill syftar detta kapitel till att redogöra för det teoretiska bidrag som studien har medfört, reflektera över studieprocessen och ge förslag till vidare forskning.

6.1 Inledning

Med utgångspunkt i de fyra svenska storbankernas årsredovisningar och den rådande finanskrisen har ambitionen med denna studie varit att se mönster i utvecklingen av riskkommunikation under tidsperioden 1987 till 2008 och samtidigt analysera om denna utveckling har lett till ökad transparens. Tidsintervallet medför att den innehållsanalys som studien bygger på, behandlar flera intressanta ekonomiska händelser med ett sista nedslag i dagens finansiella kris 2008.

Utöver den rådande finanskrisen har historiska händelser inkluderats för att underlätta förståelsen för redovisningsområdet i sin helhet. Kreugerkraschen behandlas i studien som en startpunkt för högre krav på offentliggörande av information och vid samma tidpunkt tar McGouns resonemang kring bristfällig riskmätning sin utgångspunkt.

Intressant är att den omfattande kritik, mot den form av riskmätning vilken används idag, som fanns omkring 1930 återigen är aktuell. Att denna kritik försvann omkring 1950 och sedan dess inte beaktats är intresseväckande då en finanskris återigen uppstått, delvis på grund av brist på kritiskt tänkande. Ett kritiskt tänkande som dessutom varit tidigare känt.

Utfallet av den rådande finanskrisen är fortfarande att vänta men bakgrunden kan till stor del förklaras av bankernas riskhantering. Krav på bankernas öppenhet och transparens har i och med detta fått ökat utrymme i den offentliga debatten. Diverse regler och ramverk har formats för att öka transparensen på de finansiella marknaderna, där Basel II utgör det största ramverket. Ökad skepticism och kritiskt tänkande i årsredovisningar kan eventuellt förbättra transparensen, men utifrån denna studie kan det konstateras att det är relativt frånvarande i årsredovisningarna idag.

6.2 Studiens praktiska bidrag – forskningsfrågan besvaras

Studiens forskningsfråga: *Hur kommunicerar de fyra svenska storbankerna sin riskhantering i årsredovisningarna?*

Utifrån studiens innehållsanalys kan det visas att årsredovisningarnas omfattning har ökat markant sedan 1987, vilket är utgångspunkten för denna studie, fram tills idag. Det går idag att utläsa mycket mer ur årsredovisningarna och följaktligen har transparensen ökat. Dock är frågan huruvida informationsmängden är för omfattande samt om det är rätt information som kommuniceras, aktuell att ställa. Men under senare år har mängden information i årsredovisningarna blivit så pass omfattande att den i vissa fall blir tvetydig.

Utvecklingen inom bankernas kommunikation av risk kan ses som direkta resultat av de ekonomiska händelserna som ägt rum under perioden 1987-2008. Finanskriser och nya regleringar, som den senaste Basel II, har satt sin prägel på hur de fyra storbankerna kommunicerar sin riskhantering. De finansiella kriserna har gett upphov till en mer omfattande offentlig debatt som delvis drivits av en ökad medvetenhet om riskers betydelse och ökad efterfrågan på information.

Basel II pelare III poängterar vikten av *Market discipline* för att åstadkomma sunda och stabila finansiella system. *Market discipline* bygger på att bra information ska finnas tillgänglig och att kommunikation med marknadens aktörer kan ske på ett bra sätt. Den påverkan som Basel II har haft på redovisningen går att utläsa av likheterna i kommunikationen av risk efter 2005 mellan de fyra bankerna. Dock ska det noteras att regleringarna mer eller mindre tvingat fram transparensen vilket har skapat en standardiserad riskkommunikation som endast skiljer sig marginellt mellan bankerna. Basel II är ännu ej fullt implementerat och utfallet är fortfarande att vänta men viktigt är att den förblir öppen för debatt.

Storbankerna kan ha olika attityder till risk men om dessa attityder samt ett mer kritiskt tänkande kunde kommuniceras i årsredovisningarna skulle det bidra till att öka förståelsen av en banks syn på risk och transparens. Att ett kritiskt tänkande idag i princip är obefintligt i bankernas årsredovisningar bekräftas i denna studies innehållsanalys.

Studiens resultat är sammanfattningsvis att riskavsnittens omfattning i bankernas årsredovisningar ökat avsevärt på senare år. Det kan ses som ett resultat av finansiella kriser och nya regleringar. Regleringar så som Basel II har gjort att det idag är väldigt liten skillnad mellan bankernas kommunikation av risk. Utifrån innehållsanalysen går också att utläsa att det saknas ett kritiskt resonemang kring riskhantering och bankernas attityd till risk är svår att utröna.

6.3 Studiens teoretiska bidrag

Ambitionen med studien har varit att nå fram till ett resultat som möjligen kan bidra till den litteratur som har behandlats i litteraturgenomgången. För att uppnå detta resultat har ett annorlunda tillvägagångssätt varit nödvändigt, som skiljer sig från de tillvägagångssätt som referenserna använt sig av. Att tillämpa en innehållsanalys har gjort att studien skiljer sig från McGouns renodlade skrivbordsundersökning och Mikes observationer, här i grundar sig studiens teoretiska bidrag.

Annette Mikes kunde i sin studie konstatera att det föreligger olika attityder gentemot kvantifiering och hantering av risk utifrån den så kallade *calculative culture* som råder inom företaget och viktigt att belysa är att detta möjliggjordes med hjälp av observationer. Banker kan vara entusiastiska respektive skeptiska till kvantifiering av risk och som ett resultat tillämpas riskhantering på olika sätt. Olika attityd leder även till olika inverkan på det strategiska beslutsfattandet.

Slutsatsen att attityder gentemot risk skiljer sig mellan bankerna går ej att dra utifrån denna studie. Men om bankerna, via sina årsredovisningar, skulle försöka förmedla deras interna syn på risk och riskers påverkan på strategiska beslut skulle eventuellt transparensen och förståelsen för bankens verksamhet öka.

6.4 Reflektioner över studiens slutsatser

Bakgrunden till denna studie har varit en strävan efter bättre förståelse av årsredovisningar och hur banker väljer att kommunicera information med inriktning på riskhantering. Studiens frågeställning har lett till kärnan av den finansiella kris som världen befinner sig i idag. Det har varit givande och medfört en vidare förståelse av ekonomins element, där det cykliska mönstret sedan länge har präglat den ekonomiska utvecklingen. Obestridligt har studien lagt grund till en utökad förståelse inom redovisningsområdet, dock har hinder dykt upp under processen som är värda att anmärka på.

Frågorna i innehållsanalysen har genererats från den offentliga debatten om bland annat riskmätning, transparens och *Market discipline*. Frågorna har formulerats exklusivt av författarna på kandidatnivå och utöver handledning har ingen granskning av frågorna skett av experter på området. Här kan kritik riktas mot säkerställande av validiteten.

Med hänsyn till vilken nivå som studien utförts på och dess omfattning förväntas läsaren vara väl bekant med årsredovisningar som dokument och dess innebörd. Viss

kritik mot denna förståelsenivå kan riktas och det kan anses relevant att studien skulle kunna innehålla en genomgång med grunddragen i en årsredovisning. Samtidigt lämnas tvetydiga rekommendationer från FASB om vilken förkunskap som krävs för att kunna läsa årsredovisningar.

Resultatet av studien har formats av dess forskningsfråga och syfte. Utifrån bakgrunden och frågeställningen angreps fenomenet med ett kritiskt förhållningssätt till bankernas riskhantering och kommunikation i årsredovisningarna och på så vis har det sökts efter brister. Här återkommer i viss mån de subjektiva bedömningarna vilka kan ha påverkat studiens genomförande och resultat.

Denna studie har till mångt och mycket väckt fler frågor än den har besvarat, men den kan ses som ett resultat av och bidrag till den offentliga debatten.

6.5 Förslag till vidare forskning

Ett förslag till vidare forskning är att komplettera denna studie med hjälp av observationer och intervjuer. Detta för att få en mer nyanserad bild av hur attityderna gentemot risk skiljer sig mellan de svenska storbankerna. Det skulle till exempel kunna kopplas till respektive banks resultat. Med hjälp av en regressionsanalys går det att undersöka om det finns någon korrelation mellan hur väl bankerna kommunicerar sin riskhantering och andra faktorer som till exempel finansiella nyckeltal.

Ytterligare studier kan grundas i Mikes teori om calculative culture och undersöka eventuella samband mellan bankers resultat och hur riskhanteringen ser ut utifrån den calculative culture som råder i banken.

Därtill finns en möjlighet att undersöka de antaganden som ligger till grund för de metoder och modeller som används för att mäta risk och se om McGouns kritik är berättigad. Eventuellt att utifrån observationer även försöka sammankoppla McGouns kritik och Mikes klassificeringar. Med en hypotes att de som riktar mest kritik mot den interna verksamheten är de mest lönsamma.

Litteraturförteckning

Tryckta källor

- Andersson, J. (2008) IFRS 7 – standard med nya upplysningskrav, Balans, 2008 nr 2.
- Alvesson, M. & Sköldberg, K. (2004) Tolkning och reflektion, Studentlitteratur, Lund, Upplaga 16, s. 63-114.
- Bedford, N.M., (1973) Extensions in Accounting Disclosure, Prentice Hall, New Jersey, s. 19
- Belkaoui, A. (2004) Accounting Theory, Thomson, Upplaga 5, London, s. 225-281.
- Bell, E. & Bryman, A. (2005) Företagsekonomiska forskningsmetoder, Liber, Upplaga 1:1, Slovenien, s.213-227, 424-442.
- Bengtsson, J. (1991) Den fenomenologiska rörelsen i Sverige – Mottagande och inflytande 1900-1968, Daidalos, Göteborg, s. 25-35
- Finansinspektionen (2001), Riskmätning och kapitalkrav, Rapport 2001:1
- Finansinspektionen (2002), Riskmätning och kapitalkrav II, Rapport 2002:8
- Finansinspektionen (2004a), Intern V-a-R-modell för beräkning av kapitalkrav för marknadsrisk, 2004-04-26
- Finansinspektionen (2004b), Finanssektorns Stabilitet 2004, 2004:9.
- Finansinspektionen (2006), Operativa risker – företagens hantering och FI:s rekommendationer, Rapport 2006:18
- Finansinspektionen (2007), Att mäta kreditrisk – erfarenheter från Basel II, 2007-03-08
- Hardy, C. O. (1923) "Risk and Risk bearing", University of Chicago Press, Chicago, s. 29.

Hartman, J. (2003) Grundad teori – Teorigenerering på empirisk grund, Studentlitteratur, Lund, Upplaga 2, s. 9-44.

Hendriksen, E. van Breda M. (1992) Accounting Theory, McGraw-Hill, cop, Homewood Upplaga 5, s. 849-884.

Hultén, P. (2007) Kritiskt Tänkande, Liber, Malmö, Upplaga 1, s.17-20.

International Accounting Standards Board, (2009), Improving Disclosures about Financial Instruments, March 2009.

Knight, F. H. (1921) "Risk, Uncertainty and Profit", Houghton Mifflin Company, Boston, s. 20.

Silverman, D. (1995) Interpreting Qualitative Data, SAGE Publications Ltd. London, Upplaga 3, s.59-89.

Smith, D. W. & Thomasson A. L. (2005) Phenomenology and Philosophy of Mind, Oxford University Press Inc., Upplaga 1:1, s. 1-14.

Wilson, H & Hutchinson, S. (1991) Pears, pith and provocation. Triangulation of qualitative methods: Heideggerian hermeneutics and grounded theory. Qualitative Health Research, 1, s. 263-276.

Årsredovisningar

Föreningsbanken

År 1987, 1990, 1993, 1996.

Sparbanken

År 1987, 1990, 1994, 1996.

FöreningsSparbanken

År 1999

Swedbank

År 2008

Nordbanken

År 1987, 1990, 1993, 1996, 1999.

Nordea

År 2002, 2005, 2008.

SEB

År 1987, 1990, 1993, 1996, 1999, 2002, 2005, 2008.

Svenska Handelsbanken

År 1987, 1990, 1993, 1996, 1999, 2002, 2005, 2008.

Artiklar

Aerts, W. (2005) "Picking up the pieces: impression management in the retrospective attributional framing of accounting outcomes", *Accounting, Organizations and Society*, vol. 30, 2005, s. 493-517.

Altman, R. (2009) "The Great Crash, 2008", *Foreign affairs* vol.88, 2009, s.2-14.

Bhimani, A. (2009) "Risk management, corporate governance and management accounting: Emerging interdependencies", *Management Accounting Research*, vol. 20, 2009, s. 2-5.

Ewer, S. R. "Transparency and Understandability, But for Whom? How Different Standards Setters Define the "Average User"", *CPA Journal*, februari 2007 vol. 77, s.16-18, 20-22.

Gibbins, M. Richardson, A. Waterhouse, G. (1990) "The management of corporate financial disclosure: Opportunism, ritualism, policies and processes, *Journal of Accounting Research*, 1990 vol. 28, s. 121-143.

Ginzel, L. Kramer, R. Sutton, R. (1993), "The neglected role of the organizational audience", *Research in organizational behaviour*, 1993 vol. 15, s. 227-266.

Grumet, L. (2009a) "Losing Our Moral and Ethical Compass", *CPA Journal*, maj 2009, s. 7.

Johns, G. (1999) "A multi-level theory of self-serving behaviour in and by organizations, *Research in organizational behaviour*", 1999 vol. 21, s. 1-38.

Johnson, S och Kwak, J. (2009) "The new world of financial risk", *Financial Executive* vol. 1 2009, s.36-41.

Jönsson, S. (1991) "Role Making For Accounting While The State Is Watching, *Accounting, Organizations and Society* vol. 16, s. 521-546.

Kranacher, M,J. (2009b) "Mark-to-madness", *CPA Journal*, maj 2009, s. 80.

Kranacher, M,J. (2008b) "An Interview with Charles D. Niemeier", *CPA Journal*, december 2008, s. 16-22.

Lander, H., Auger, K. (2008) "The need for transparency in financial reporting - Implications of off-balance-sheet financing and inferences for the future", *Journal of Accounting & Organizational Change*, 2008 Vol. 4, s. 27-46.

Love, J (2009d) "Auditing in Turbulent Economic Times – Plan ahead and apply scepticism and judgment", *CPA Journal*, maj 2009, s. 30-34.

Lichtman, S. (2009c), "The Power of Story Telling, *CPA Journal*, april 2009, s. 6-8.

McGoun, E. (1992) "The CAPM: A Nobel Failure", *Critical Perspectives on Accounting* vol. 3 1992, s. 155-177.

McGoun, E. (1995) "The History of Risk Measurement", *Critical Perspectives on Accounting* vol. 6 1995, s. 511-532.

McGoun, E. (1997) "Hyperreal Finance", *Critical Perspectives on Accounting* vol. 8 1997, s. 97-122.

Mikes, A. (2009) "Risk management and calculative cultures", *Management Accounting Research* vol. 20 2009, s. 18-40

Powers, W.C. Jr, Troubh, R.S. and Winokur, H.S. Jr (2002), "Report of investigation by the special investigative committee of the board of directors of Enron Corp", 2002.

Thirlwell, J. (2002) "Operational risk: the banks and the regulators struggle", *Balance Sheet* vol. 10.2 2002, s. 28-31.

Simon, K. (2002) "The Promise and Limits of Market Discipline in Banking", *Federal Reserve Bank San Francisco Economic Letter*, 2002:36, s. 2-4.

VanDenBurgh William M, (2008a), "Accounting Implications of the Subprime Meltdown", *CPA Journal*, 2008, vol. 78 nr 12, s. 24-27.

VanDenBurgh William M, (2008c), "Accounting Implications of the Subprime Meltdown", *CPA Journal*, december 2008, s. 24-27.

Covitz, D. Hancock, D. och Kwast, M. (2004) "Market Discipline in Banking Reconsidered: The Roles of Funding Manager Decisions and Deposit Insurance Reform", 2004:53, s.1-7. *Finance and Economics Discussion Series Divisions of Research & Statistics and Monetary Affairs, Federal Reserve Board, Washington, D.C.*

Elektroniska källor

Basel Committee on Banking Supervision

International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards (2004)

<http://www.bis.org/publ/bcbs107.pdf?noframes=1> (2009-04-20)

s. 12-156, 158-168, 175-184.

Basel Committee on Banking Supervision

”Amendment to the Capital Accord to incorporate market risks” (2005)

<http://www.bis.org/publ/bcbs119.pdf?noframes=1> (2009-04-29)

s. 1-26.

Bank for International Settlements

Basel Committee on Banking Supervision

<http://www.bis.org/bcbs/> (2009-05-04)

Bokföringsnämnden

Om BFN

<http://www.bfn.se/bfn/infobfn.aspx> (2009-05-26)

FAR SRS

Om FAR SRS:

http://www.farsrs.se/portal/page?_pageid=33,38258&_dad=portal&_schema=PORTAL (2009-05-26)

Finansinspektionen

Kapitaltäckning (Basel 2)

http://www.fi.se/Templates/ListPage_2914.aspx (2009-04-20)

IASB

Om IASB

<http://www.iasb.org/About+Us/International+Accounting+Standards+Board+-+About+Us.htm>

(2009-05-26)

The New York Times

Risk Mismanagement

<http://www.nytimes.com/2009/01/04/magazine/04risk->

[t.html?_r=1&sq=risk%20management&st=cse&scp=2&pagewanted=all](http://www.nytimes.com/2009/01/04/magazine/04risk-t.html?_r=1&sq=risk%20management&st=cse&scp=2&pagewanted=all) (2009-04-03)

Appendix 1- Storbankerna i korthet 2008

Källa: Storbankernas årsredovisningar 2008

Handelsbanken	SEB
Rörelseresultat: 15,3 Mdkr	Rörelseresultat: 12,5 Mdkr
Börsvärde: 79 Mdkr	Börsvärde: 76 Mdkr
Antal kunder: Utlämnas ej	Antal kunder: 5,4 Milj. st
Antal anställda: 11 000	Antal anställda: 21 000 st
Verksamhet i antal länder: 22 st	Verksamhet i antal länder: 21 st
Nordea	Swedbank
Rörelseresultat: 34 Mdkr	Rörelseresultat: 10,9 Mdkr
Börsvärde: 130 Mdkr	Börsvärde: 34 Mdkr
Antal kunder: 10,7 Milj. st	Antal kunder: 9,66 Milj. st
Antal anställda: 34 000 st	Antal anställda: 22 000 st
Verksamhet i antal länder: 19 st	Verksamhet i antal länder: 14 st

Appendix 2 – Innehållsanalys storbankernas årsredovisningar

Innehållsanalys Sparbanken/ Föreningsbanken/ FöreningsSparbanken/ Swedbank												
	FB	SB	FB	SB	FB	SB	FB	SB	FSB	FSB	FSB	SVE
År:	1987	1987	1990	1990	1993	1994	1996	1996	1999	2002	2005	2008
Fråga:												
<i>Finns det ett separat avsnitt för risk kommunikation?</i>	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1
<i>Redogör de för val av metoder för beräkning av risk?</i>	0	0	0	0	0	1	0	1	0	1	1	1
<i>Redogör de för de faktorer som påverkar de valda metoderna?</i>	0	0	0	0	0	1	0	1	0	1	1	1
<i>Kommunicera banken någon kritik mot deras metoder i riskhanteringen?</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
<i>Redogör de för alternativa metoder?</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
<i>Redovisar de en känslighetsanalys?</i>	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1
<i>Om, redogör de för vilka förändringar som inkluderas?</i>	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de sin egen kreditvärdighet?</i>	0	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de kreditvärdighet från flera kreditinstitut?</i>	0	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1
<i>Är krediterna kategoriserade utifrån marknadssegment?</i>	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1
<i>Redovisar de för derivatinstrument?</i>	0	1	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
<i>Redovisar de derivatinstrumentens betydelse för verksamheten?</i>	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de derivatinstrumentens riskpåverkan?</i>	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	0	1
<i>Kommunicerar de sin riskpolicy?</i>	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1
<i>Definierar de risk?</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
<i>Kommunicerar de kreditrisken?</i>	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de den operationella risken?</i>	0	0	0	0	0	0	1	0	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de marknadsrisken?</i>	0	0	0	1	0	0	1	1	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de likviditetsrisken?</i>	0	0	0	0	0	0	1	0	1	1	1	1
<i>Kommunicerar banken risker i och med off-balance-sheet finansiering?</i>	0	0	0	1	0	0	1	0	0	1	1	1
<i>Kommunicerar de ränterisken?</i>	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de valutarisken?</i>	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de aktierisken?</i>	0	0	0	0	0	0	1	0	1	1	1	1
<i>Redovisar de deras kapitalkrav?</i>	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
<i>Redogör de för de faktorer som påverkar kapitalkravet?</i>	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de Economic Capital?</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>Definierar de vilka risker som innefattas i Economic Capital?</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>Redogör banken för resultat i stresstest?</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
<i>Tar VD upp risk i VD ordet?</i>	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	1
<i>Riktar VD någon kritik mot riskhanteringen?</i>	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
SUMMA:	2	6	2	10	6	14	20	18	19	23	22	27

Ökat behov av transparens -
En innehållsanalys av de fyra svenska storbankernas årsredovisningar

Innehållsanalys SHB (Handelsbanken)								
År:	1987	1990	1993	1996	1999	2002	2005	2008
Fråga:								
<i>Finns det ett separat avsnitt för risk kommunikation?</i>	0	1	1	1	1	1	1	1
<i>Redogör de för val av metoder för beräkning av risk?</i>	0	1	1	1	1	1	1	1
<i>Redogör de för de faktorer som påverkar de valda metoderna?</i>	0	1	1	1	1	1	1	1
<i>Kommunicera banken någon kritik mot deras metoder i riskhanteringen?</i>	0	0	0	0	0	1	1	1
<i>Redogör de för alternativa metoder?</i>	0	0	0	0	0	1	0	1
<i>Redovisar de en känslighetsanalys?</i>	1	0	1	1	1	1	0	0
<i>Om, redogör de för vilka förändringar som inkluderas?</i>	1	0	1	1	0	1	0	0
<i>Kommunicerar de sin egen kreditvärdighet?</i>	1	0	0	1	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de kreditvärdighet från flera kreditinstitut?</i>	1	0	0	1	1	1	1	1
<i>Är krediterna kategoriserade utifrån marknadssegment?</i>	0	1	1	1	1	1	1	1
<i>Redovisar de för derivatinstrument?</i>	0	0	1	1	1	1	1	1
<i>Redovisar de derivatinstrumentens betydelse för verksamheten?</i>	0	0	1	1	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de derivatinstrumentens riskpåverkan?</i>	0	0	1	1	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de sin riskpolicy?</i>	0	1	1	1	1	0	1	1
<i>Definierar de risk?</i>	1	0	0	0	0	0	0	0
<i>Kommunicerar de kreditrisken?</i>	0	1	1	1	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de den operationella risken?</i>	0	0	0	1	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de marknadsrisken?</i>	0	0	0	1	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de likviditetsrisken?</i>	0	0	1	1	1	1	1	1
<i>Kommunicerar banken risker i och med off-balance-sheet finansiering?</i>	0	1	0	0	0	1	0	0
<i>Kommunicerar de ränterisken?</i>	0	1	1	1	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de valutarisken?</i>	0	0	1	1	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de aktierisken?</i>	0	0	0	1	1	1	1	1
<i>Redovisar de deras kapitalkrav?</i>	1	1	1	1	1	1	1	1
<i>Redogör de för de faktorer som påverkar kapitalkravet?</i>	1	1	1	1	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de Economic Capital?</i>	0	0	0	0	0	0	0	1
<i>Definierar de vilka risker som innefattas i Economic Capital?</i>	0	0	0	0	0	0	0	1
<i>Redogör banken för resultat i stresstest?</i>	0	0	0	0	0	0	1	1
<i>Tar VD upp risk i VD ordet?</i>	1	1	0	0	0	0	1	1
<i>Riktar VD någon kritik mot riskhanteringen?</i>	0	0	0	0	0	0	0	0
SUMMA:	8	11	16	21	20	23	22	25

Ökat behov av transparens -
En innehållsanalys av de fyra svenska storbankernas årsredovisningar

Innehållsanalys SEB								
År:	1987	1990	1993	1996	1999	2002	2005	2008
Fråga:								
<i>Finns det ett separat avsnitt för risk kommunikation?</i>	0	0	0	1	1	1	1	1
<i>Redogör de för val av metoder för beräkning av risk?</i>	0	0	1	1	1	1	1	1
<i>Redogör de för de faktorer som påverkar de valda metoderna?</i>	0	0	1	1	1	1	1	1
<i>Kommunicera banken någon kritik mot deras metoder i riskhanteringen?</i>	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>Redogör de för alternativa metoder?</i>	0	0	0	0	1	1	1	1
<i>Redovisar de en känslighetsanalys?</i>	1	1	1	1	0	0	0	0
<i>Om, redogör de för vilka förändringar som inkluderas?</i>	1	1	1	1	0	0	0	0
<i>Kommunicerar de sin egen kreditvärdighet?</i>	1	1	0	1	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de kreditvärdighet från flera kreditinstitut?</i>	1	1	0	1	1	1	1	1
<i>Är krediterna kategoriserade utifrån marknadssegment?</i>	0	0	0	1	1	1	1	1
<i>Redovisar de för derivatinstrument?</i>	0	0	1	1	1	1	1	1
<i>Redovisar de derivatinstrumentens betydelse för verksamheten?</i>	0	0	1	1	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de derivatinstrumentens riskpåverkan?</i>	0	0	0	0	0	1	1	1
<i>Kommunicerar de sin riskpolicy?</i>	0	0	0	0	1	1	1	1
<i>Definierar de risk?</i>	0	0	0	0	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de kreditrisken?</i>	0	1	1	1	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de den operationella risken?</i>	0	0	0	0	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de marknadsrisken?</i>	0	0	0	1	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de likviditetsrisken?</i>	0	0	0	0	1	1	1	1
<i>Kommunicerar banken risker i och med off-balance-sheet finansiering?</i>	0	1	1	1	0	0	0	0
<i>Kommunicerar de ränterisken?</i>	0	0	1	1	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de valutarisken?</i>	0	0	0	0	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de aktierisken?</i>	0	0	0	1	0	1	1	1
<i>Redovisar de deras kapitalkrav?</i>	1	1	1	1	1	1	1	1
<i>Redogör de för de faktorer som påverkar kapitalkravet?</i>	1	1	1	1	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de Economic Capital?</i>	0	0	0	0	1	1	1	1
<i>Definierar de vilka risker som innefattas i Economic Capital?</i>	0	0	0	0	0	1	1	1
<i>Redogör banken för resultat i stresstest?</i>	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>Tar VD upp risk i VD ordet?</i>	1	0	1	0	1	0	0	0
<i>Riktar VD någon kritik mot riskhanteringen?</i>	1	0	1	0	0	0	0	0
SUMMA:	8	9	13	17	21	23	23	23

Ökat behov av transparens -
En innehållsanalys av de fyra svenska storbankernas årsredovisningar

Innehållsanalys Nordea Bank								
År:	1987	1990	1993	1996	1999	2002	2005	2008
Fråga:								
<i>Finns det ett separat avsnitt för risk kommunikation?</i>	0	0	0	0	1	1	1	1
<i>Redogör de för val av metoder för beräkning av risk?</i>	0	0	0	1	1	1	1	1
<i>Redogör de för de faktorer som påverkar de valda metoderna?</i>	0	0	0	1	1	1	1	1
<i>Kommunicerar banken någon kritik mot deras metoder i riskhanteringen?</i>	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>Redogör de för alternativa metoder?</i>	0	0	0	1	1	1	1	1
<i>Redovisar de en känslighetsanalys?</i>	0	0	1	0	0	0	0	1
<i>Om, redogör de för vilka förändringar som inkluderas?</i>	0	0	1	0	0	0	0	0
<i>Kommunicerar de sin egen kreditvärdighet?</i>	0	0	1	1	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de kreditvärdighet från flera kreditinstitut?</i>	0	0	1	1	1	1	1	1
<i>Är krediterna kategoriserade utifrån marknadssegment?</i>	0	0	1	1	1	1	1	1
<i>Redovisar de för derivatinstrument?</i>	0	0	1	1	1	1	1	1
<i>Redovisar de derivatinstrumentens betydelse för verksamheten?</i>	0	0	1	1	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de derivatinstrumentens riskpåverkan?</i>	0	0	1	1	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de sin riskpolicy?</i>	0	0	1	1	1	1	1	1
<i>Definierar de risk?</i>	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>Kommunicerar de kreditrisken?</i>	1	0	1	1	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de den operationella risken?</i>	0	0	0	0	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de marknadsrisken?</i>	0	1	0	1	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de likviditetsrisken?</i>	0	0	0	1	1	1	1	1
<i>Kommunicerar banken risker i och med off-balance-sheet finansiering?</i>	0	0	0	1	1	0	0	0
<i>Kommunicerar de ränterisken?</i>	0	1	1	1	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de valutarisken?</i>	0	0	0	1	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de aktierisken?</i>	0	0	0	0	1	1	1	1
<i>Redovisar de deras kapitalkrav?</i>	1	1	1	1	1	1	1	1
<i>Redogör de för de faktorer som påverkar kapitalkravet?</i>	0	0	1	1	1	1	1	1
<i>Kommunicerar de Economic Capital?</i>	0	0	0	1	1	1	1	1
<i>Definierar de vilka risker som innefattas i Economic Capital?</i>	0	0	0	1	1	1	1	1
<i>Redogör banken för resultat i stresstest?</i>	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>Tar VD upp risk i VD ordet?</i>	1	0	0	0	0	0	0	1
<i>Riktar VD någon kritik mot riskhanteringen?</i>	1	0	0	0	0	0	0	0
SUMMA:	4	4	13	20	23	22	22	24